

Torp och backstugor i Frinnaryds socken

En bebyggelseinventering

Henry Sjöstrand

Frinnaryds Hembygdsförening 1973/2016

Torp och backstugor i Frinnaryds socken

En bebyggelseinventering
genomförd 1964 - 1973, reviderad och digitaliserad 2016

Henry Sjöstrand

2016

Ljungstorp/Gungsan under Frinnaryds Nedby. Foto Oskar Jarén 1915

Omslagsbilder:

På framsidan: Snickarehemmet under Frinnaryds Sörgård. Foto Oskar Jarén omkring 1915.

På baksidan: torpet Peraklet under Vrangsjö i grannsocknen Marbäck. Foto Oskar Jarén omkring 1915

ISBN 978-91-637-9118-5

© Henry Sjöstrand och Frinnaryds Hembygdsförening 2016

FÖRORD

Under åren 1964 – 1973 utförde jag på uppdrag av Frinnaryds Hembygdsförening en inventering och registrering av försvunnen torp- och backstugubebyggelse i socknen. Förarbetet omfattade ganska mycket källforskning i tillgängligt arkivmaterial och äldre kartor. Torpskyltar sattes ut efterhand med hjälp av flera medarbetare och resultatet redovisade jag vid årsmötet 1973 tillsammans med skriftlig rapport och karta som sedan dess finns tillgängliga i Hembygdsgården. Här presenterar jag nu rapporten tryckt, i utvidgad och digitaliserad form, tillsammans med tillägg av olika slag, bl.a. en fullständig översikt över Indelningsverket i Frinnaryd, tidigare artiklar som jag publicerat i samma ämne, referat av några kulturvandringar som jag har lett genom åren, ny bebyggelsekarta, belysande foton och pressklipp.

Min förhoppning är att framställningen skall ge en riktig och fullständig bild av bebyggelsestrukturen i Frinnaryds socken under framförallt 1800-talet och det tidiga 1900-talet, men det känns också angeläget för mig och Hembygdsföreningen att de utplacerade minnesskyltarna tillsammans med denna beskrivning i tryckt form skall påminna om de människor som i en svunnen tid, ofta under svåra och torftiga förhållanden, levde och verkade i de nu försvunna stugorna.

Januari 2016

Henry Sjöstrand

FRINNARYDS HEMBYGDSFÖRENING

1:a etappen av föreningens torpinventering, utförd och beskriven av Henry Sjöstrand sommaren 1967. Stor karta över inventeringen finns uppsatt på väggen i Hembydsgården, en torpkarta är också (2015) tillgänglig på föreningens hemsida och den infogas även i slutet av denna digitala version. *[Texten som följer speglar förhållandena på 1960-talet. Mycket har förändrats i både miljö och natur därefter, fram till ett stycke in på 2000-talet..]*

Sedan föreningen förra sommaren [1966] beslöt att försöka kartlägga och utmärka den försvunna torp- och backstugubebyggelsen inom Frinnaryds socken, har drygt ett år hunnit gå. Stort intresse har visats för arbetet, både inom och utom föreningen, och tack vare detta starka intresse har i sommar, närmare bestämt den 8 och 29 juli, ett antal minnesplåtar kunnat utsättas.

Denna första etapp är mycket blygsam, den omfattar bara 8 skyltar, men redan till hösten är det möjligt att ytterligare ett tiotal kan bli klara. Totalt räknar vi med att märka ut ett sextital torp och vi hoppas på det här sättet så småningom kunna täcka hela Frinnaryds socken.

Min farbror *Hubert Johansson* [1902 – 1975] har ombesörjt beställning och utformning av minnesplåtarna. Dessa är gjorda av koppar och sitter fästade på ett galvaniserat rör, som i ena ändan är försett med en kraftig betongklump som är fastgjuten vid röret (arbetet utfört på Frinnaryds Cementgjuteri); betongklumpen grävs ner ett stycke i marken så att skylten står stadigt. Plåtarna har en likartat utformad text, överst står: *Frinnaryds Hembygdsförening*. Därefter följer torpets namn (eventuellt dubbelnamn) och ett årtal, som berättar om när torpet sist var bebott eller eventuellt när det revs.

Det är min och Hembygdsföreningens förhoppning att inventeringen, när den blir färdig, skall ge en riktig och fullständig bild av bebyggelsestrukturen i Frinnaryd under 1800-talet och det tidiga 1900-talet och det är samtidigt vår förhoppning att minnesplåtarna ska påminna om de människor som i en svunnen tid, ofta under svåra och torftiga förhållanden, levde och verkade i stugorna. Här nedan följer några korta notiser om de första åtta torpen och deras invånare. Därefter följer en redovisning av inventeringen etapp för etapp (1967 – 1973).

1. Tapparps soldattorp. Kallades **Hallen** (uttalat Hallā med långt bakre a) efter de stora berghällar som går idagen alldeles intill torpruinen, vid generalstabskartans punkt 267,1. Torpet är omgivet av ljus öppen mark och det finns här ännu idag mycket som påminner om människors påverkan. Källaren har inte rasat in fullständigt ännu, flera stora körsbärsträd i trädgården bär frukt och rosor och gul sedum blommor omkring ruinen. Hallen var ett soldattorp och hade som närmaste grannar tre soldattorp: ett i Bänarp, ett i Taleryd och ett i Östenstorp. Endast det sistnämnda existerar ännu.

I Frinnaryds socken fanns sedan Indelningsverkets införande på 1680-talet 11 soldattorp och 2 ryttartorp (husartorp). Dessutom fanns det ytterligare ett par militära boställen i socknen: S.

Isaryds Norrgård och Norra Isaryds Norrgård som var boställen för befäl vid Smålands Husarregementet och Tockarps Norrgård som var regementshovslagarboställe vid samma regemente. De båda husarerna tillhörde Smålands Husarregemente och de båda torpen står kvar ännu idag (Vallatorpet under Frinnaryds Norrgård och Sjöstugan under Majmålen). Samtliga 11 soldater gjorde tjänst vid Jönköpings regemente, vilket omorganiserades genom rotering ute i socknarna år 1684. Detta år upprättades s.k. knektekontrakt för regementet, varigenom dess styrka fastställdes till 1100 man indelta med rotering inom Jönköpings län. Jönköpings regemente har deltagit i flertalet svenska krig under 1600 - 1800-talen och regementets fanor upptog segernamnerna Lützen 1632, Wittstock 1636, Malatize 1708, Helsingborg 1710. 1777 – 1913 vapenövades regementet på Skillingaryd, men sistnämnda år var Indelningsverket redan borta och ersatt med den allmänna värnplikten; värnplikt hade ju existerat även under 1800-talet i form av beväringen, men då i begränsad skala. Soldattorpet utgjorde alltså, sedan 1680-talet, ett fast inslag i bebyggelsen i Frinnaryds socken, och med största sannolikhet har torpet Hallen sina anor i slutet av 1600-talet, liksom de övriga soldattorpen i socknen. Indelningsverket var, som redan nämnts, byggt på rotering. Hemmanen indelades i rotar och varje rote skulle sätta upp en soldat. I fallet Hallen utgjorde Tapparps Norrgård plus en gård i Vivastås och en gård i Lommaryds socken roten nr 46 vid Norra Vedbo kompani. Denna rote, en s.k. strörote, var således sammansatt av hemman från skilda håll, vilket inte var det vanliga. Normalt utgjorde gårdar i samma by eller åtminstone näraliggande gårdar en rote.

Soldatens underhåll utgjordes till en början förutom av lega och viss lön av ett spannländ jord, äng till 2 lass hö och torp med uthus. Mundering och underhåll skulle rotebönderna bestå. Förhållandena ändrades inte nämnvärt under de 200 år som Indelningsverket ägde bestånd.

Ägaren till den mark, på vilken torpruinen Hallen ligger, Paulus Göransson i Bänarp, har visat stort intresse för torpinventeringen. Han har dels gett många intressanta oich värdefulla uppgifter inte bara om Hallen utan också om annan bebyggelse i trakten omkring skelskiftet 1900, dels har han pietetsfullt restaurerat och bevarat den kompanisköld, som hörde till torpet Hallen. Denna sköld var med då minneskylten uppsattes och inskriften på skölden lyder: KJR (Kongl. Jönköpings regemente) Nr 46, Norra Vedbo kompani. För Hallen tjänade under en stor del av 1800-talet soldaten *Samuel Snäll* som var född år 1817 i Frinnaryd. Han byggde sig efter avskedet en stuga strax söder om Hallen. Denna stuga fick namnet *Snällebo* och vi återkommer till den, när minnesplåt blir uppsatt på platsen. Den siste soldaten i Hallen var enligt församlingsböckerna korpralen *Klas Alfred Watz*, född 1851 i Frinnaryd. Denne flyttade år 1884 till kronatorpet Trottamålen i Socknamon, vilket han brukade till år 1889, då han dödades vid ett åsknedslag i hemmet. Under tiden i Trottamålen var Watz troligen fortfarande soldat för Tapparpsroten, men Hallen brukades då och beboddes av en annan person. En av de sista människor som bodde i Hallen var *Hedda Sofia Hag*, född 1858 och dotter till arrendatorn Hag i Dagstorps Norrgård, en gård som på 1800-talet tillhörde Statsverket. Hedda Sofia Hag bodde kvar i Hallen till 1905. Därefter beboddes torpet av arbetaren *Carl August Andersson*, född 1886 i Adelöv och hustrun Kristina Olivia Svensson, född 1863 i Frinnaryd. Dessa två avflyttade 1908 och sedan stod stugan tom tills den revs i slutet av 1920-talet.

På minnesplåten står följande text:

*Tapparps soldattorp
HALLEN bebott till 1908*

2. Bänarps soldattorp. Av torpet återstår 1967 ruinen, några körsbärsträd samt rester av spirea och syrén, som en gång växte i trädgårdskanten. Torpet saknade veterligen speciellt namn. Rotenumret var 39 och markägaren, Sanfred Hansson i Bänarp, har meddelat att kompaniskölden finns i behåll, vilket noteras med tillfredsställelse. Bänarpstorpet förlorade sin karaktär av soldattorp 1898, då den siste soldaten avflyttade. Det var *Anton Ludvig Grek*, född 1867 i Lommaryd. Den som sist arrenderade torpet (det ägdes då redan av Vilhelmina Nilsson i Bänarp) var *Carl Johan August Gustafsson*, född 1873 i Rinna församling och hans hustru *Jenny Maria Klasdotter*. Makarna flyttade till Frinnaryds stationssamhälle 1909 och därefter stod torpet obebott, tills det revs på 1940-talet. En son till makarna Gustafsson, avsynare Gunnar Gustafson (boende i Källås, Frinnaryd), född i Bänarp 1905, var med då skylten uppsattes och förmedlade på så sätt den rätta kontakten med den sista generation människor som bebodde Bänarps soldattorp för närmare 60 år sedan. Bland soldater som tjänat för Bänarpsroten under 1800-talet kan (förutom Grek) nämnas namnen Malm och Bern. På minnesplåten står:

*Bänarps soldattorp
Bebott till 1909*

3. Isaryds soldattorp. Finns utsatt i sitt nuvarande läge redan på en lantmäterikarta från 1700-talet. Namnet var, åtminstone under större delen av 1800-talet, **Näbbhemmet**, förmodligen efter en tidigare soldat som hette Näbb. Torpet verkar idag ha legat lite avsidet, ett gott stycke från vägen S. Isaryd – Hyltan. Rotenumret var 43 och roten bestod av S. Isaryds by plus Tapparps Sg (sistnämnda uppgigt lämnad av Julius Carlsson i S. Isaryds Mellangård). Boningshuset i Näbbhemmet har en intressant historia. År 1903 inköptes stugan för ett pris av 100 kronor av soldaten, sedermera evangelisten, Emil Malm, som flyttade den till Norra Isaryd, där den sattes upp invid landsvägen. En tid efter Malms bortgång flyttades stugan igen (omkring 1960), denna gång till Kronobergsmissionens område i Ralingsås, där den idag kan beses i sitt ursprungliga skick. Troligen såg den en gång i tiden ut på samma sätt i Näbbhemmet.

I Näbbhemmet stod torpstugan i inägans sydvästra del, några meter innanför skylten. Än idag minner stora körsbärsträd krusbärsbuskar och gamla frodiga stormhattar om svunna tiders kålgårdsodling.

Den siste soldaten i Näbbhemmet var *Karl Johan Edvard Säf* (också kallad *Wessén*), född 1867 i Eksjö, hustrun hette *Hulda Christina Barbara Johansdotter*, född 1860 i Askeryd. Dessa två flyttade från Näbbhemmet 1897. Före Säf bodde i Näbbhemmet soldater med namnen Nöjd, Strand och Holtz.

Den allra sista invånaren i Näbbhemmet före husflyttningen var också soldat, men han tjänade inte för roten som indelt utan bebodde stuga endast 1 månad under vårvintern 1903. Hans namn var *Karl Johan Nyquist*. Sedan dess har alltså 64 år gått (fram till 1967), men ännu är inte mycket förändrat i torpets omgivning. Där är fortfarande till stor del öppen mark och skogen har inte kunnat utplåna några spår.

På minnesskylten står:

*Isaryds soldattorp
NÄBBHEMMET
Bebott till 1903*

4. Nedbyns soldattorp. Kallades **Kodön** redan vid laga skiftet 1838. Namnets uppkomst är osäker men man kan ju gissa sig till varför det kallades så. Ännu finns lagården till torpet kvar i väl underhållet skick och runtom ladugården växer fortfarande en förvildad växt som har kommit från torpets kålgård längre ut på åkern. Det är fråga om den resedaliknande lungroten, *Chenopodium Bonus-Henricus*. Stugan som låg ute på åkern, ett femtital meter väster om skylten, stod kvar ett stycke in på 1900-talet tillsammans med några fruktträd och många äldre Frinnarydsbor har i sin ungdom samlats till lek och fotbollsspel på planen framför Kodöns lagård. Se också foton av Oskar Jarén i min bok *Frinnaryd i Småland*.

Kodön upphörde redan 1888 att vara soldattorp. Därefter arrenderades det av Gustaf Göransson i Nedbyn och förenades snart med modergården. Torpet hade nummer 36 vid Norra Vedbo kompani och den siste som tjänade för roten var soldaten *Frans August Ström*, född 1848 i Frinnaryd, han var son till soldaten Adam Blad från Brunnsgårdens soldattorp. Ströms hustru hette Mattilda Charlotta Karlsdotter och makarna flyttade 1888 till Brinka, sedan till Karlstorp under Prästgården och därefter ner till Sanna i Gropen nere i stationssamhället. Före Ström var *Karl Fredrik Frid* soldat för Kodön (till 1879). Även han var son till en tidigare soldat i Brunnsgårdens soldattorp och flyttade som gratialist (pensionär) till det närliggande Ljungstorp (Gungsan). Min far Fritz Johansson (född 1892) minns honom väl från den tid han bodde där.

Soldaten Frids företrädare i Kodön hette Ståhl och flyttade vid avskedet från regementet till backstugan Kullen under Nedbyn. Denna stugas läge är ännu inte riktigt klarlagt [låg troligen ett litet stycke från fastigheten Björkliden; topografin har ändrats kraftig där genom den nya landsvägssträckningen upp mot kyrkbyn].

Köraren *Peter Johan Andersson*, född 1843 i Hulstjök socken och hans hustru Inga Lena Johansdotter, född 1841, var de sista människor som bodde i Kodön. De lämnade torpet 1895 och sedan dröjde det åtskilliga år, innan boningshuset revs.

På skylten står:

Nedbyns soldattorp
KODÖN
Bebott till 1895

5. Vispan under Prästgården. Av torpet återstår idag en ruin beväxt med ett körsbärsträd och några bärbuskar. Tidigare fanns nere i Vispeängen torpets brunn, som numera är igenlagd. Ladugården var belägen på nersidan om vägen, i ängskanten.

Vispan var ett gammalt prästgårdstorp som måste flyttas vid laga skiftet 1838. Det låg tidigare tillsammans med torpet Snärjan på den mark där Sörgården nu ligger. Den marken hörde alltså till Prästgården, innan gårdarna flyttades ut från Kyrkbyn.

Torpet Vispans åbyggnad bestod vid flyttningen 1838 (enligt byastämmoprotokollet) av stugbyggnad med stuga och ett litet kök samt förstuga ”gammal och i svagt skick under Näfver, Halm och Torftak samt något Suf å ena ändan av stugan”. Vidare fanns en bod, en loge, ett svinhus och en brunn. Nedtagning, transport, tomtning, uppsättning och täckning beräknades kosta sammanlagt 43 riksdaler och 4 skilling banco, men denna summa utgick inte ograverad som ersättning för flyttningen utan endast en mindre del.

Vispan var bebott till 1897 och revs inte så långt därefter. Fram till 1895 innehades torpet av en medlem av soldatsläkten Blad, nämligen *Karl Johan Blad*, född 1838 i Frinnaryd och son till soldaten Adam Blad. K.J. Blad avled i Vispan 1895. Hans hustru hette *Anna Ulrika*

Gustafsdotter, född 1838 i Glimminge, Malmöhus län, hon flyttade vid makens död ner till Frinaryds stationssamhälle. Makarna hade 9 barn, av vilka åtminstone 3 for till Amerika. Definitivt sista invånarna i Vispan var *Karl Emil Alexandersson*, född 1871 och hans hustru *Anna Sofia Gustafsdotter*, född 1863. Dessa två och deras barn lämnade Vispan 1897.

Huruvida namnet har med ordet *vispa* 'geting' att göra är osäkert med det är möjligt att det förhåller sig så. Se vidare *Från Svartebro till Socknamons* sid. 58.

På skylten står följande:

VISPAN
Bebott till 1897

6. Kultorp. En av Prästgårdens backstugor var Kultorp, vanligtvis kallat Kulā. Det tillkom omkring 1860, just vid den tid då torp och stugor växte nästan som svampar ur jorden på grund av den starka befolkningstillväxten i Sverige och innan den stora avtappningen påbörjades i och med emigrationen till Amerika efter nödåren på 1860-talet.

En *backstuga* kan man kort definiera som en stuga på ofri jord. Backstugusittare kallades den som bebodde (oftast egen) stuga på annans mark på landsbygden, men varken som torparen brukade någon jord under hemmanet eller som stataren var i jordägarens tjänst.

Backstugusittarna utgjorde med andra ord det verkliga landsbygdsproletariatet; de befann sig rättsligt i en mycket otrygg situation och hade oftast oerhört svårt att klara uppehållet.

Backstugan Kultorp låg mittemot Fattigstugan i Kulehagen och grunden och skorstensruinen finns ännu kvar. Stugan brann ner av våldeld vid sekelskiftet och vid grävning för minnesskylten kunde konstateras, att det fanns ett ordentligt lager med aska i jorden. Stugan ägde alltså bestånd till omkring 1898, då invånaren *Lars Magnus Stenberg*, som bebott stugan från dess tillkomst, av misstag råkade sätta eld på den, så att den brann ner till grunden.

Stenberg kallades allmänt 'Måsse i Kulā'. Han var tydligen en rätt originell person och sysslade bl.a. med att bränna tjära nere i Prästgårdsskogen. Stenberg var född 1827 i Frinaryd och dog år 1900. Sista tiden överfördes han i församlingsboken till Fattigstugan.

På skylten kan man läsa:

Prästgården
KULTORP
Bebott till omkring 1898

7. Källevik. Var en backstuga under Dagstorps säteri (Dagstorps Sörgård). Den syns i församlingsböckerna redan 1840 och var belägen vid gränsen mellan Sörgårdens och Norrgårdens marker. Innehavarna skulle, enligt Paulus Göransson, för stugan göra 10 dagsverken årligen.

Av stugan i Källevik återstår en ruinhög, på vilken skylten är placerad, av någon trädgård syns däremot ingenting. De sista invånarna var *Carl Johan Pettersson*, född 1842 i Marbäck och hustrun *Hedda Stjärna*, född 1843 i Säby. Carl Johan Pettersson avled 1920, och stugan revs strax efter hans död. Hustrun torde ha avlidit på Växjö hospital.

Fram till sin död 1875 bodde i Källevik, tillsammans med de förutnämnda, gratialisten (f.d. soldaten) Johan Smäll, född 1784, han hade tidigare varit soldat för en rote i bygden.

På minnesskylten i Källevik kan man läsa:

KÄLLEVIK
Rivet 1920

8. Hagstugan. Var en backstuga under Dagstorps Norrgård (häradshövdingebostället). Den existerade redan före år 1840 och torde ha tillkommit i början av 1800-talet. Paulus Göransson, som är barnfödd i Dagstorp, minns stugan väl och även dess sista invånare. Boningshuset var en liten låg stuga som stod på den lilla åkern, några meter söder om minnesskylden. Det som idag påminner om stället är den häckspirea som ännu växer ute vid vägen mot Rallä.

Hagstugan var bebott till 1907 och revs strax därefter. Sist bodde där fränskilda hustrun *Kristina Sofia Adén*, född 1826 i Västra Ryd. Hon flyttade från stugan 1907. Enligt Paulus Göransson, som minns henne väl från de otaliga gånger han passerade Hagstugan på väg till skolan i Sunhult, titulerades hon Madam, en titel som under 1800-talet brukades vid tilltal till gifta kvinnor ur de lägre samhällsklasserna.

Hagstugan låg på sin tid vid den gamla landsvägen. Denna existerar fortfarande och skulle kunna bli en behaglig promenadväg; tyvärr skäms dock omgivningen av diverse ting: ett upplag av gamla fisklådor [borta sedan länge år 2015], längre bort av en gammal fallfärdig skyttepaviljong [restaurerad sedan länge 2015] och sist men inte minst, strax intill torpet Hagalund på andra sidan ån, av kommunens sopstation [också den är borta numera].

På skylten vid Hagstugan läser man:

*HAGSTUGAN
Rivet omkring 1907*

Läget för de ovan nämnda torpen och stugorna är väl känt för de flesta Frinarydsbor [1966], men för säkerhets skull anges det här med hjälp av generalstabskartan eller befintlig bebyggelse.

Hallen, vid punkt 267,1 N. Östenstorp.

Bänarps St., vid stigen 200 m. NO p i Bänarp.

Näbbhemmet, 400 m. Ö. punkt 259,0, S. Isaryd

Kodön, 300 m. V punkt 216,46.

Vispan, omedelbart N. Ljungstorp/Gungsan

Kultorp, mitt emot förutvarande Ålderdomshemmet

Källevik, 100 m. N. s i Dagstorp

Hagstugan, på vägen mot Ralla, S rp i Östenstorp.

Nästa etapp i inventeringen kommer troligen att omfatta följande torp och stugor:

Brunnsgårdens soldattorp, Ljungstorp u. Nerbyn, Backa u. Prästgården, Snickarehemmet u. Frinaryds Sg., Fallet u. dito, Åkerslund u. dito, Lilla Vispan u. dito, Björkholmen vid Isaryd, Sörhemmet u. S. Isaryd, Strömslund u. Tapparp, Snällebo u. dito, Tolkhemmet u. Tockarp, Dagsbo u. Dagstorp, Hägnen u. Östenstorp, Granelund u. Lipparp, Berget u. Gårdebo och Fridebo på Örsås skift i Socknamon.

Göteborg den 25/8 1967
Henry Sjöstrand

2:a etappen av torpinventeringen, sommaren 1968.

Sommarens etapp omfattar tillsvidare åtta skyltar, men eftersom fler är klara, räknar vi med att före vintern få ut ytterligare ett halvdussin. De torp som hittills har markerats är följande (förra årets arbete ej medräknat): Backā, Snickarehemmet, Ljungstorp, Fallet, Lilla Vispan, Åkerslund, Brunngårdens soldattorp, Björkholmen (eller Malmastugan) och Sörhemmet.

9. Backā eller Fiskarehemmet. Läget troligen allmänt bekant. Dagsverkstorp under Frinnaryds Prästgård och tillkommet i början av 1800-talet. Det verkar i kyrkboken som om torpet i början kallades för Nybygget och sedan officiellt fick namnet Fiskarehemmet. Det gängse namnet har dock alltid varit Backā, efter läget i backarna ner mot Svartån, så t.ex i 1838 års skifteshandlingar. Torpet med omkringliggande åker finns utmärkt på skifteskartan från nämnda år, men det har sedan dess ändrat läge ett stycke.

När skylten sattes upp deltog bl. a. Gunnar Fransson, Dalsäter, född 1905 och uppvuxen i Backā. Både hans föräldrar och farföräldrar har en gång bott på torpet och Gunnar Fransson berättade bl.a. att den stora hängbjörken som växer intill torpruinen i hans barndom var lika stor som nu, vilket betyder att den måste vara rätt gammal. Övrigt som påminner om stället, förutom ruinen, är syrén och spirea. Gunnar Fransson rev själv stugan 1939 efter föräldrarnas död.

De sista invånarna var *Frans Oscar Frid*, född 1860 i Frinnaryd och hustrun *Helga Lovisa Johansdotter*, född 1868 i Marbäck. Frans Frids föräldrar bodde också tidigare i Backā. Det var soldatsonen Karl Johan Pettersson Frid, född 1818 i Brunngårdens soldattorp och hans hustru Anna Maria Karlsdotter, född 1821 i Lommaryd.. De båda sistnämnda avled 1903 resp. 1912. Backā är en av de få nu försvunna torpstugor som jag själv minns svagt (samma år förhållandet med Snickarehemmet). Torpets åkerlycka är ännu odlad.

På minnesskylten står:

*FISKAREHEMMET/BACKÅ
Rivet 1939*

10. Snickarehemmet var en backstuga som till namnet låg på Sörgårdens mark, men det aktuella skiftet har för länge sedan lagts samman med den södra gården i Frinnaryds Klockaregård.

Stugan tillkom omkring 1850, samtidigt med Brunnstorp och en av de första invånarna (på 1860-talet) var *Johannes Karlsson*, född 1817, vilken en tid var ringare i Frinnaryds kyrka, därtill utsedd på sockenstämma. Snickarehemmet revs 1940, då 'Kristin i Snickarehemmet' hade avlidit. Idag syns ännu en av stugans grundstenar och den inrasade jordkällaren, i övrigt är spåren utplånade. Snickarehemmet hade trots allt ett vackert läge med utsikt över Svartån bort mot Ralången och mot Nobynäsaskogen. Hur backstugans invånare klarade livsuppehållet frågar man sig naturligtvis, liksom man ställer sig samma fråga i många andra fall när det gäller avskilt belägna torp och stugor utan nämnvärd åkerjord. I Snickarehemmet liksom i det närbelägna Backā betydde säkerligen fisket i Svartån och Ralången en hel del. Siste manlige invånaren *Görā i Snickarehemmet* (Göran Peter Samuelsson, född i Frinnaryd 1836 och död 1912) gick bl.a. omkring i bygden och sålde fisk som han själv fångat. I stugans kosthåll ingick förstas också fisken som en viktig beståndsdel vid sidan av den salta sillen. *Göran Samuelsson* var först gift med *Gustava Johansdotter*, född 1837, död 1900, sedan med *Kristina Matilda Johansdotter*, född 1862 i Marbäck, död kring 1940 i Snickarehemmet och

syster till Helga i Backå. Ett av barnen i det första äktenskapet var *Kristina Josefina*, född 1872, död 1954, hon var under lång tid hushållerska hos min farfar vagnmakare Frans Emil Johansson i Vagnsvik.

Kristina Matilda Johansdotter-Samuelsson, mera känd som 'Kristin i Snickarehemmet', blev som nämnts stugans sista invånare. Hon bodde där ensam fram till sin död 1939/40. Stugan revs kort därefter.

På skylten står:

SNICKAREHEMMET
Rivet 1940

11. Brunnsgårdens soldattorp. Läge omedelbart N n i Frinnaryds stn. Kallades tidigt för *Fläcken* och omtalas redan på storskifteskartan från 1768. Torpet hade nummer 41 vid Norra Vedbo kompani. Inga spår finns efter bebyggelse, men ladugården stod kvar fram till sekelskiftet 1900. Fritz Johansson, min far, minns den väl från sin barndom.

Soldattorpet var bebott till 1879 och den siste soldaten hette Adam Blad. Han var född i Frinnaryd 1813 och flyttade 1879 som gratialist till *Fridhem*, en stuga under Brunnsgården som byggts upp av en tidigare soldat *Frid* från Fläcken (se också under *Backa/Fiskarehemmet*). Var exakt detta Fridhem låg har inte kunnat fastställas. Var det möjligen den lilla stugan (nu riven liksom fastigheten Haga) i östra delen av Hagatomten? Troligare är att Fridhem låg på åkern väster om Fläcken. Blads hustru hette Maja Persdotter och var född i Marbäck 1814. Ett av makarna Blads barn, Frans August, blev med tiden soldat för Nedbyn under namnet Ström. Flera ättlingar till familjen Blad finns för övrigt idag i Frinnaryd och en av dem, Nils Söderholm, var med och satte upp minnesskylten.

Före Adam Blad, från omkring 1812 till slutet av 1840-talet var *Petter Frid* soldat för Brunnsgårdsroten. Frid hade bl. a. deltagit med de svenska trupperna i fälttåget mot Napoleon år 1813, i slagen vid Dennewitz, Grossbeeren och Leipzig. Petter Frid byggde sig ovannämnda gratialiststuga Fridhem och hann, innan han dog 1861, bli Frinnaryds kyrkas förste orgeltrampare. Det kan nämnas som ett kuriosum att Petter Frid är farfarsfar till Gunnar Fransson, Dalsäter.

Skylten har följande inskription:

BRUNNSGÅRDENS SOLDATTORP
Fläcken
Bebott till 1879

12. Fallet. Läge väster om vägen mot Hästeryd i nedkanten av åkern mitt emellan Brunnstorp och Målaberget. Fallet var torp under Frinnaryds Sörgård och finns klart och tydligt utsatt på laga skifteskartan från 1838. Torpets exakta läge har inte kunnat fastställas, men skylten kan inte stå mer än ett hundratal meter fel. Fallet finns med redan vid Storskiftet 1768, men marken där det låg tillhörde då Prästgården. Torpet tycks ha försvunnit omkring 1850 samtidigt med att Snickarehemmet och Brunnstorp växte upp på Sörgårdens marker.

De sista invånarna i torpet var enligt kyrkboken *Jonas Jonsson*, född i Frinnaryd 1768 och vid sin död 1850 karakteriserad som fattighjon. Hustrun hette *Stina Svendsdotter*, var född 1778 och flyttade vid makens död till Fattighuset.

På skylten står:

FALLET
Bebott till 1850

13. Åkerslund. Läge på åkern V. om vägen, mellan Sörgården och södra gården i Klockaregården. Åkerslund var en backstuga under Sörgården. Torpskylten, som är placerad alldeles vid vägkanten, upptar de båda namnen Åkerslund och Lilla Vispan. Stugorna låg på åkern innanför skylten, men deras exakta läge går inte att fastställa. Åkerslund fanns på 1820-talet och torde ha tillkommit strax innan. Bertil Pettersson i Klockaregården berättar att grinden, som fanns där skylten nu står, av hans förfäder kallades Åkerslundagrinden. Åkerslund var bebott till 1890, men ingen nu levande frinnarydsbo minns stugan. Sist bodde här *Ida Matilda Karlsdotter Dahl*, född 1853 i Frinnaryd, och hennes 4 barn. Om jag är rätt underrättad så emigrerade Ida Dahl och hennes barn till Amerika på 90-talet, men källorna är oklara beträffande detta.

Skylten för detta och följande torp ger dessa upplysningar:

ÅKERSLUND bebott till 1890

LILLA VISPAN bebott till 1849

14. Lilla Vispan. Torp under Sörgården. Vi vet inte mycket om Lilla Vispan, bara att det förekommer i husförhörslängden i början av 1800-talet och att det låg tillsammans med Åkerslund på åkern innanför skylten. På samma ställe låg också (före laga skiftet 1838) Prästgårdens Vispa-torp, innan det flyttades närmare samhället. På Sörgårdsåkern fanns det således för drygt hundra år sedan en samling stugor. Till ovannämnda tre kan läggas *Snärjan*, som var beläget nere vid Prästgårdskanten (jf. det ännu gängse namnet *Snärjalyckan* på åkern). Sista invånaren i Lilla Vispan var enligt kyrkboken änkan *Stina Jonsdotter*, född 1768 i Frinnaryd. Stugan tycks ha varit bebodd till 1849.

Beträffande uppgifterna på skylten se ovan under Åkerslund!

15. Ljungstorp eller **Gungsan.** Backstuga under Frinnaryds Nedby. Dyker upp i kyrkboken vid 1830. Det finns också utmärkt på skifteskartan av år 1838.

Ett vackrare läge än det Gungsan hade kan man knappast finna. Öppna fält och skog alldeles inpå; milsvid utsikt över Svartådalen och backsippskullar och gullvivsängar runtomkring. Det är beklagligt att stugan revs och flyttades 1960. Man får bara hoppas att den gamla trädgården hålls öppen och skyddas för igenväxning.

Gungsan var under andra hälften av 1800-talet bl.a. handelsbod (en av de allra första i trakten). Det var dessutom en av de stugor som helt tömdes på människor under nödåren på 1860-talet. Då emigrerade nämligen en hel familj därifrån till Amerika.

Av trädgården finns idag [1968] rätt mycket bevarat trots att ingen har bott i Gungsan på 20 år: klarbärsträd, syrén och såpnejlika samt den gamla imponerande portlönnen.

Den siste permanente invånaren var kyrkvaktmästaren *Johan Melker Svensson* som drev ett litet trädgårdsmästeri med växthus i Gungsan. Han flyttade bort på våren 1946 och därefter beboddes den en kort tid mera tillfälligt av människor.

Före kyrkvaktmästare Svensson beboddes Ljungstorp av familjen *Karl Jonsson* som senare bosatte sig i Östanå vid övre Dockelia i Frinnaryds stationssamhälle.

Gungsans läge är väl allmänt känt och på skylten kan läsas:

LJUNGSTORP/GUNGSAN

Rivet och bortflyttat 1960

16. Björkholmen eller **Malmastugan**. Läge på N. Isaryds marker till vänster vid landsvägen mitt emellan gamla Ålderdomshemmet och N. Isaryd. Stugan flyttades som tidigare nämnts från soldattorpet Näbbhemmet under S. Isaryd år 1903. Dåvarande soldaten Emil Malm köpte den enligt uppgift för 100 kronor. År 1961, 10 år efter Malms död, flyttades stugan igen, nu till Kronobergsmissionens område i Ralingsås. Där står den kvar ännu idag [2015].

Evangelisten Emil Malm är välkänd för praktiskt taget alla vuxna Frinnarydsbor. Han behöver därför ingen närmare presentation men den intresserade kan läsa i min bok *Från Svartebro till Socknamon*, kapitlet om de frikyrkliga rörelserna i Frinnaryd. Malms liv och verksamhet beskrivs också i Sollerman, *Emil Malm, ett predikantoriginal* (Örebromissionens förlag).

Frans Emil Malm var född 1878 i Marbäck och bodde i stugan från dess uppförande 1903 till sin död 1951. Hustrun Johanna (Hanna) Matilda Andersdotter var född i Vinkan 1866. Hon avled på Nobynäs sjukhem 1966, vid 97 års ålder.

När skylten uppsattes i Isaryd var två av Emil Malms söner närvarande, nämligen Axel och Erik Malm. De berättade minnen och intryck från det gamla hemmet och uttryckte sin uppskattning över Hembygdsföreningens initiativ. Hembygdsföreningen gläder sig å sin sida över deras positiva intresse liksom över det intresse som visades av bröderna Sten och Karl-Erik Lindblad, som också deltog vid skyltuppsättningen. De representerade markägarefamiljen. På skylten vid Malmastugan står:

BJÖRKHOLMEN

Här bodde soldaten, sedermera evangelisten, Frans Emil Malm och hans hustru Johanna Matilda Andersdotter. Stugan flyttad till Ralingsås 1961.

17. Sörhemmet. Backstuga under S. Isaryds Mellangård. Läge: mellan Södra Isaryds by och Hyltan, väster om vägen mittemot stigen som leder in till Näbbhemmet.

Det stora körsbärsträdet längre ner utmed åkerrenen härstammar väl på ett eller annat sätt från torpet. I övrigt har tegelrester påträffats ute i åkern (enligt Julius Carlsson i S. Isaryd).

Sörhemmet var bebott till omkring 1860 och är intressant såtillvida att en hel familj från torpet år 1854 emigrerade till Nordamerika. Det var torparen *Göran Peter Johansson*, född 1825 i Frinnaryd, hustrun *Lovisa Johansdotter*, född 1823 i Frinnaryd och makarnas tre barn. Dessa människor tycks för övrigt ha varit de allra första emigranterna från Frinnaryds socken. Det dröjde sedan ända fram till slutet av 1860-talet, innan någon nämnvärd utflyttning kom igång från socknen. [Se vidare i min bok från 1980, *Från Svartebro till Socknamon*, där det finns åtskilliga uppgifter, bl.a. ett helt kapitel om emigration och befolkningsförhållanden.] Det skulle vara mycket intressant att känna till motivet för Sörhemsfamiljens uppbrott och naturligtvis skulle det också vara intressant att få reda på dess vidare öden på andra sidan Atlanten. Kyrkboken ger inga upplysningar utöver torra fakta.

På skylten vid Sörhemmet står:

SÖRHEMMET

Bebott till 1860

Nästa etapp i inventeringen kommer att omfatta följande torp (skyltarna är redan färdiga): Strömslund u. Tapparp, Snällebo u. Tapparp, Tolkhemmet u. Tockarp, Dagsbo u. Dagstorp,

Hägnen u. Östenstorp, Granelund u. Lipparp, Berget u. Gårdebo och Fridebo på Örsås skift i Socknamon.

Någon gång under nästa år (1969) kommer vi att markera åtminstone följande fem: Snärjan u. Prästgården, Målabergsstugan u. Hästeryd, Perstorp u. Örsås, Knölen u. Östenstorp och Mostugan u. Majmålen.

Motala den 15 oktober 1968
Henry Sjöstrand

Tredje etappen av torpinventeringen, sommaren 1969

Denna etapp omfattar sex skyltar, nämligen följande: Strömslund, Snällebo, Tolkhemmet, Hägnen, Dagsbo och Berget. Vidare har delägarna i Frinaryds sockenallmänning ombesörjt uppsättning av minnesskyltar vid följande fyra backstugor i allmanningen: Fridebo, Karlsberg, Mohemmet och Perstorp. Under året har således sammanlagt tio ödetorp/torpruiner markerats.

18. Strömslund. Backstuga under Tapparps Norrgård. Den låg några hundra meter väster om Tapparpsgårdarna och strax väster om Göljabäcken eller Islingabäcken som har haft en viss betydelse i folktron i trakten. Denna bäck som är sjön Islingens avlopp till Svartån gick enligt sägnen delvis underjordiskt under Frinaryds backar. Ett barn som för hundratals år sedan drunknat i Islingen hade nämligen någon tid efteråt påträffats i Svartån ett bra stycke ovanför det normala utloppet och troddes därför ha förts dit av vattnet i bäckens underjordiska del. Strömslund fanns ej 1815 och torde ha tillkommit senare under första hälften av 1800-talet. Sista invånaren var *Katarina Sofia Hertzman*, prästdotter och född i Motala 1796, död i Strömslund 1875. Hon var änka efter *Johannes Larsson* som tidigare avlidit på samma ställe. Denne Johannes Larsson förekommer då och då vid utdelning av fattigunderstöd från fattigmagasinet. Platsen där stugan bör ha stått har utpekats av Paulus Göransson, han har också på grundval av den muntliga traditionen i Tapparp gett oss vissa uppgifter om de sista inbyggarna.

På skylten läses:

STRÖMSLUND
Bebott till 1875

19. Snällebo. Backstuga under Tapparps Norrgård, belägen mellan norra gården i Östenstorp och soldattorpet Hallä vid vägen/stigen mot Taleryd. Denna stuga byggdes upp omkring 1870 av avskedade soldaten *Samuel Snäll* som hade varit soldat för Hallä under några decennier. Snäll var född 1817 i Frinaryd och dog blind i Snällebo år 1890. Hans hustru *Anna Maja Jonsdotter Snäll* levde till 1895, varefter stugan var obebodd tills den revs.

Som granne i söder hade Snällebo en annan gratialiststuga, Granelund eller, som den också kallades, Lövelund; den beboddes en tid av en tidigare soldat i Hallä som hette Qvist. Ruinen av denna sistnämnda stuga finns kvar, men däremot syns inga spår av Snällebo som låg mitt ute på en nutida inäga. Minnesplåten har placerats i östra kanten av denna inäga.

Text på skylten:

SNÄLLEBO
Bebott till 1895

20. Hägnen. Backstuga under Östenstorp, belägen strax öster om Knölen. Stugan tillkom troligen under 1800-talets fyra första årtionden och var bebodd till 1884. Spismuren står kvar och marken omkring är öppen och leende. En av traktens vackraste utsikter finner man troligen häruppe på höjderna.

Mellan Hägnen och Knölen stod det ytterligare en stuga, idag markerad av syrébuskar och en trappsten, förmodligen var det denna stuga som i kyrkböckerna gick under namnet Lyckan. Hägnen beboddes sist av *Maja Stina Petersdotter*, född 1801 i Frinnaryd.

På 1840-talet inträffade i Hägnen en familjetragedi. Backstugumannen och änklungen Sven Mattson avled 1845 och efterlämnade flera minderåriga barn. Om två av dessa meddelar sockenstämmoprotokollet; ”Afledne Sven Mattssons 2 äldsta gossar i Hägnen komma att framdeles på fattigkassans bekostnad bortackorderas.”

På torpskylten står:

HÄGNEN
Bebott till 1884

21. Dagsbo. Beläget väster om Dagstorpsgårdarna uppe i backen, var en backstuga under Dagstorps säteri (Sörgården). Läget har varit svårt att fastställa, då inga spår av bebyggelse återstår. Skylten står därför 50 – 100 meter fel i sydlig riktning. Stugan stod med största sannolikhet där nya landsvägen från 1920-talet nu går i en kraftigt nedschaktad skärning. Stugan är känd redan 1817 genom ett mycket intressant sockenstämmoprotokoll som berättar om den skandal som kring nyåret 1816 – 1817 utspelade sig just i Dagsbo och Dagstorpsgårdarna. Drängar och pigor från trakten hade samlats till dans och dryckesgille i backstugan och dylika sammankomster var inte tillåtna på den tiden, i synnerhet inte under helgen som det här var fråga om; vidare misstänktes i det här sammanhanget att de otillåtna sammankomsterna hade ägt rum under gudstjänsttid, vilket förvärrade saken. I Dagstorp, där häradshövding Hedelius periodvis bodde, hade förekommit bråk, slagsmål och fylleri. De inblandade rannsakades av Sockenstämman enligt kyrkolagen och sockenstämmoprotokollet ger en mycket noggrann beskrivning av händelseförloppet. Änkan som i Dagsbo hade upplåtit sitt hus hette *Ingrid Månsdotter*, var född 1775, hade tre oäkta barn att försörja och vräktes trots det efter skandalen 1817, då Dagsbo på befallning av häradshövding Hedelius skulle rivas. Stugan försvinner också ur kyrkböckerna vid den tidpunkten men återuppstår kring 1830. Kanske revs den aldrig utan bara stod obebodd i drygt tio år. Dagsbo var sedan bebott till 1875, sist av *Sara Maja Malmström*, född 1795 och död 1875. Om Dagstorpsskandalen se utförlig beskrivning i min bok *Från Svartebro till Socknamon* sidan 216 – 218.

På skylten som alltså är placerad lite söder om det troliga läget står följande:

DAGSBO
Bebott till 1875

22. Tolkhemmet eller med en mera allmän beteckning **Tockarps soldattorp** hade rotenummer 44 vid Norra Vedbo kompani. Det låg strax intill sluttningen ner mot Söljen, vid vägen Tockarp – Hulu. I omgivningen lövängar mot öster och väster om vägen den aldrig sinande Tolkabäcken som var torpets vattentäkt. Rester av källaren syns ännu. I övrigt fanna

man vid detta torp liksom på många andra ställen den vanliga primitiviteten: den enkla bekvämlighetsinrättningen utgjordes ända till 1914 av en stång mellan två björkar. Siste invånare var soldaten *Peter Anders Tolk*, född 1831 i Linderås och död 1914 i Tolkhemmet. Hustrun hette *Kristina Karolina Slätt* men kallades Tolkastina, hon avled på Ålderdomshemmet i Frinnaryd. Hon syns på ett av Oskar Jaréns klassiska Frinnarydsfoton. Se min bok *Från Svartebro till Socknamon* sidan 146.

I Tockarp tjänade under hela 1800-talet sammanlagt endast 3 soldater. Under de två första decennierna hette soldaten Hurtig (född 1754). 1815 – 1860 var så Johan Smäll soldat för roten. Han var född 1784 och efterträddes av Tolk. Smäll flyttade som gratialist till Källevik under Dagstorps Sörgård. Se nr 7. **Källevik**.

På skylten kan läsas:

TOLKHEMMET
Bebott till 1914

23. Berget. Kallades också *Makebo*. Backstuga under Gårdebo, tillkommen före 1790. Stugan låg på krönet av de s.k. Makebobackarna vid gamla vägen som från Majmålen leder upp till Gårdebo. Hela stuggrunden finns bevarad, den är omgiven av ett mycket rikligt bestånd av gammal taklök och nere i sluttningen åt Gunnarsmålen till växer ett stort körsbärsträd som ännu bär frukt. Den sista invånaren här var änkan *Lotta Nilsson*. Hon var född i Frinnaryd 1829 och lämnade Berget 1898 för att flytta till Fattigstugan, där hon efter en tid avled. Lotta Nilsson hade bott länge i Berget, där också hennes mor avlidit 1865. Modern, *Stina Johansdotter*, karakteriserades som fattighjon och om man slår upp församlingsboken vid tiden för hennes död 1865 får man en koncentrerad bild av hur förhållandena i en backstuga vid den tiden kunde te sig och av de svårigheter som en ensam människa ibland hade att bemästra, oftast utan hjälp av andra. I församlingsboken står följande infört under Berget åren 1861 – 65:

Inv. Enkan Stina Johansdotter, fattighjon, född 1789 i Frinnaryd
dottern Lotta Nilsson, född 1829 i Frinnaryd
hennes oäkta son Johan, född 1850, vanartad
hennes oäkta son Frans, född 1855, idiot, lam, blind, epileptisk

Några ytterligare kommentarer behövs knappast.

Stina Johansdotters namn förekommer ibland vid sockenstämmans utdelning av fattighjälp, så t.ex. 1843, då det bestämdes att hon per år skulle erhålla 12 kappar säd och 1 ½ kappe ärter från fattigboden.

På skylten står:

BERGET
Bebott till 1898

Skyltar uppsatta 1965 i Frinnaryds sockenallmänning på initiativ och bekostnad av delägarna, vid 200-årsjubileet av allmänningens tillkomst.

Se utförligare om detta i min bok *Från Svartebro till Socknamon. Om Frinnaryds socken i Småland* (1980).

Följande fyra backstugor har markerats på detta sätt, inga skylttexter anges för dessa:

24. Karlsberg. (ej att förväxla med Karlsberg under Örsås) Läge: se nedan under Mohemmet. Uppbyggt av *kronolänsman Carl Otto Söderberg* någon gång före mitten av 1800-talet. Söderberg hade drabbats av sjukdom och hade varit tvungen att lämna sin tjänst. Socknen hade gett honom tillstånd att i allmänningen bygga upp en stuga, där han och familjen tycks ha framlevt sina dagar i yttersta armod. Söderberg avled 1854, varefter hustrun Bernhardina Eleonora Söderberg, född von Breitholtz, och de tre döttrarna bodde kvar i Karlsberg. Söderberg var född 1790 och hustrun 1794. Hon avled 1873 i Karlsberg och i anmärkningskolumnen i församlingsboken är tillfogat vid hennes och döttrarnas namn ordet 'Utfattiga'. Döttrarna hette Vilhelmina Karolina, född 1824 död 1895, Maria Petronella, född 1828 död 1902 och Augusta Henrietta, född 1834 död 1908. Den sistnämnda, *Augusta Henrietta Söderberg* blev således Karlsbergs sista invånare.

25. Perstorp. Läge: På inägan strax NV om Trottamålen. Fanns inte på 1790-talet och tillkom troligen alldeles i början av 1800-talet. Sista invånaren, änkan *Lisa Johansdotter Lago*, född 1817 i Linderås, avflyttade till fattighuset år 1905, varefter stugan var obebodd.

26. Mohemmet, som i likhet med Karlsberg låg vid vägen ungefär halvvägs från Gravsjöhult till Trottamålen dyker upp omkring 1850 och försvinner ur kyrkböckerna redan 1872. De människor som sist bebodde stugan var *Henrik Samuelsson* (född 1807 i Frinnaryd) och hans familj. De flyttade år 1872 till Källstugan under Majmålen. Det låg inte långt borta, nämligen strax intill vägen/stigen från Trottamålen till Majmålen.

27. Fridebo var en backstuga eller en utjord på Örsås skift i socknamon. Det låg alldeles intill norra änden av sjön Hyngen och verkar ha tillkommit på 1880-talet. Stugan beboddes av torparen *Karl Johan Jonsson*, född 1855 i Askeryd och hustrun *Eva Lotta Samuelsdotter*, född 1839 i Säby. Hustrun avled 1921 och Karl Johan Jonsson ett par decennier senare. Stugan revs för ett tiotal år sedan och idag [1969] återstår en trädbeväxt ruin och svaga spår av en köksträdgård.

[**Tillägg:** Platsen där Fridebo var beläget är numera bebyggd med en stuga som härstammar från Nobynäs i Lommaryd. Ägare till den nya fastigheten har varit Rune Wilderoth och hans familj från Frinnaryd.]

Nästa etapp i inventeringen kommer att omfatta följande stugor: Holmen u. Nerbyn, Snärjan u. Prästgården, Målabergsstugan u. Hästeryd, Karlsberg u. Örsås, Perstorp u. Örsås, Granelund/Lövelund u. Tapparp, Rosenlund u. Tapparp, Jonstorp u. Isaryd, Svenstorp u. Isaryd, Knölen u. Östenstorp, Lyckan u. Östenstorp, Bruselund u. Tockarp, Åsen u. Sjöafall, Mostugan u. Majmålen, Täppan u. Majmålen och Granelund u. Lipparp.

Motala i december 1969
Henry Sjöstrand

Fjärde etappen av torpinventeringen, sommaren 1970.

28. Holmen var en backstuga under Frinnaryds Nedby som hade tillkommit omkring 1820. Före laga skiftet 1838 kallades stugan för Målareholmen och låg då på Sörgårdens mark. Läge: alldeles intill nya (nuvarande) bygatan mellan kyrkbyn och Nerbyn i det nuvarande läget. På skifteskartan från 1838 markeras tomtplanen med beteckningen 'Inges kålgård' efter en Inge Persson (född 1783) som då bodde i stugan. Kålgård var i äldre tid detsamma som trädgård. Från 1839 beboddes Holmen av *Petronella Kjörkander*, dotter till kronolänsman Kjörkander i Vivastås. Det var denne kronolänsman som hade varit med om att utreda den stora skandalen i Dagstorp 1817 – 18. Se därom ovan under Dagsbo och i min bok *Från Svartebro till Socknamon*. Kjörkander efterträddes som kronolänsman i distriktet av C.O. Söderberg som slutade sina dagar i armod i Karlsberg uppe i socknamon. Se under Karlsberg och i min ovannämnda bok.

Petronella Kjörkander lever fortfarande 1970 i den muntliga traditionen i Nedbyn, fastän hon dog redan 1877. [Muntlig tradition från Ulla Gustafsson i Nedbyn m.fl.] Sistnämnda år eller något senare revs stugan, möjligen brändes den ner. Murstenar och krusbärsbuskar markerar var stugan har stått. *Petronella Kjörkander* som alltså blev sista invånaren var född i Frinnaryd år 1793.

På skylten kan man läsa:

*HOLMEN
Bebott till 1877*

29. Rosenlund. Bebott till 1942. Tillkom omkring 1850. Backstuga under Tapparps Sörgård. De sista som bodde där var *Carl August Andersson*, född 1866 i Adelöv och hustrun *Augusta Svensson, f. Nilsson*, född 1866 i Lommaryd. Carl August Andersson flyttade senare till Kullen under Örsås och kallades i bygden mest 'Kalle på Kullen'. I Karl-Erik Lindblads minnesanteckningar beskrivs Kalle och hustrun utförligt. Se också artikel om paret införd i Sockenbladet 2015.

Av Rosenlund syns ännu [1970] spismuren och källaren samt enstaka fruktträd.

En känd frinnarydsbo hade anknytning till Rosenlund under 1800-talet. Det var barnmorskan och småskollärarinnan Thilda Svensson. Hon kom ursprungligen från den närbelägna backstugan Strömslund och hade på socknens bekostnad genomgått en kurs i Stockholm för att kunna överta småskolundervisningen som inrättades i socknen 1864. Sist nämnda år öppnades f.ö. också den nya folkskolebyggnaden i Sunhult. Tidigare hade undervisningen i östra roten försiggått i olika bondgårdar. Detta första skolhus i Sunhult stod kvar 1970 men är numera rivet. Se historik och foton i min bok *Från Svartebro till Socknamon*.

På torpskylden står:

*ROSENLUND
Bebott till 1942*

30. Granelund, senare kallat **Lövelund** låg på Tapparps utjord, strax norr om Östenstorp vid en gammal väg upp mot Hallå och Taleryd, det var således nära granne till Snällebo och Hallå samt till flera andra soldattorp och stugor i trakten. Stugan i Granelund/Lövelund var bebodd till 1924, sist av änkan *Hedvig Jonsdotter Hag* och dottern *Amanda Ottilia*, den sistnämnda född 1878 och död 1967, på senare tid boende i Frinnaryds stationssamhälle.

Granelund var en gratialiststuga och beboddes till en början av soldaten Gustav Qvist, från 1838, då han tog avsked från krigstjänsten, och fram till dess han avled på 1860-talet. Denne Qvist var född i Göljamålen i Säby. Han inskrevs som soldat vid Jönköpings regemente 1810 men hade redan från 1818 tjänat som s.k. vargeringsman, d.v.s. som soldat i ett extrautskrivet regemente. I denna egenskap hade han varit med om fälttåget i Västerbotten mot Ryssland år 1809. Vidare var han 1810 på garnisonstjänstgöring på Gotland och deltog 1813 – 14 i fälttåget i Tyskland mot Napoleon, sistnämnda år också i Norge då svenska trupper bekräftade erövringen av Norge efter Kielfreden 1814. Qvist hade således en i bygden ovanlig erfarenhet av besök i andra delar av Sverige och även utomlands. Det var en erfarenhet som kom nästan enbart soldater till del då de deltog i olika fälttåg.

Skylttext:

GRANELUND/LÖVELUND
Bebott till 1924

31. Lindstugan under Bänarp var liksom Granelund under Tapparp huvudsakligen en gratialiststuga. Det låg något hundratal meter till höger om vägen mellan Bänarp och Örsås. Namnet kommer av den lind som fanns på platsen när man byggde upp stugan. Ansenliga avkomlingar av denna ursprungliga lind finns kvar [1970] alldeles nedanför bergknallen. Från 1839 till sin död 1868 bodde i Lindstugan f. soldaten Johan Bärn som dessförinnan varit soldat för Bänarpsroten. Soldatnamnet härstammar också, fast i något förändrad form, från bynamnet Bänarp. Bärn som var född 1790 kom i krigstjänst vid Jönköpings regemente redan 1811 och deltog sedan i fälttågen i Tyskland och mot Norge 1813 – 14, allt enligt död- och begravningsboken. Året 1838 tog Bärn avsked från krigstjänsten och dessutom så många andra soldater i Frinnarydsbygden att det uppstod ett talesätt som levt vidare till våra dagar. Det löd ungefär på följande sätt: *Snell o Smäll o Qvist o Bärn o Stål/ to avsked samma år* (meddelat av Paulus Göransson i Bänarp, född på 1890-talet). Snell var soldat för Södra Sunhult, Smäll för Tockarp, Qvist för Tapparp och Stål för Frinnaryds Nedby (Kodön) och Bärn för Bänarp.

Bärn efterträddes som soldat i Bänarp av Karl Malm.

Bärns änka Lena Mattsdotter avled i Lindstugan 1876. Dessförinnan hade hon haft sorgen att se sin svärson ge sig iväg till Amerika år 1870, han följdes året därpå av hustrun Gustava Bärn med 2 barn. Det återstod dock två döttrar i huset. Den ena, Johanna Bärn, lämnade hemmet 1880 och den sista invånaren blev därför systemen *Sofia Johansdotter Bärn* som flyttade till Stallarp i Marbäck 1882.

På skylten står:

LINDSTUGAN
Bebott till 1882

32. Jonstorp. Backstuga under Norra Isaryd, belägen på åkern strax öster om vägen mellan Norra och Södra Isaryd (uppgiftslämnare Rut och Julius Carlsson i S. Isaryds Mellangård). Inga spår efter bebyggelse men åkern kallas ännu för Jonstorpagärdet.

Stugan var bebodd till 1873 och tycks under sista tiden ha gått under namnet Haga. Sista invånare var *Göran Peter Johansson*, född 1822 och hustrun *Johanna Petersdotter*, född 1824.

Stugan tycks ha byggts av och fått sitt namn efter en *Jonas Månsson*, född 1769 i Frinnaryd och död i Jonstorp 1847. Jonstorp uppbyggdes med största sannolikhet under perioden 1826 – 30.

På skylten kan man läsa:

JONSTORP
Bebott till 1873

33. Svenstorp. På inägan rakt västerut från Sörhemmet. Var en mycket kortlivad backstuga under Södra Isaryds Norrgård (Löjtnantsbostället). Den uppbyggdes under nödåren på 1860-talet och var bebodd endast till 1875. Södra Isaryds Ng. var som redan nämnts vid den tiden fortfarande löjtnantsboställe vid Smålands Husarregemente men arrenderades under 1860-talet av bonden *Göran Svensson* (f. 1808). Han lämnade emellertid arrendet i slutet av detta decennium i samband med de svåra nödåren och byggde upp backstugan Svenstorp, där bodde han sedan med sin familj till 1871. Då lämnade man allt och emigrerade till Amerika. Hur det gick med den övriga familjen är inte bekant men det finns en tradition i Frinnaryds socken som berättar att *Göran Svensson* själv inte trivdes i det nya landet och att han därför vid hög ålder tog sig hem till Sverige och Frinnaryd igen och att han skulle ha avlidit på Frinnaryds fattighus. Detta går dock inte att verifiera med säkerhet på grund av brister i källmaterialet, men troligen överensstämmer det med verkligheten. Enligt samma tradition skulle *Göran Svensson* under sin Amerikavistelse ha tillägnat sig så mycket av amerikanskt språkbruk att han använde ordet *gå* (eng. *go*) i betydelsen *resa*, men den tidens Frinnarydsbor hade ingen möjlighet att förstå misstaget utan de trodde att han verkligen menade att han hade gått till fots ända från Amerika. De tyckte följaktligen att hans påstående var en smula komiskt och det tycks ha blivit ett slags talesätt i bygden: *Göran Svensson* var den ende som hade gått hela vägen hem från Amerika.

Vid ett noggrant studium av flyttningslängderna från Frinnaryds socken kan man konstatera att just Isarydsbyarna och trakten däromkring drabbades hårt av emigrationen. Således utvandrade redan 1854 från Södra Isaryd 12 personer (inklusive barn), 1866 – 71 emigrerade 14 personer från Tockarp och underlydande torp; under sistnämnda period för dessutom ytterligare minst 6 personer från Isarydsbyarna till Amerika. Någon enstaka person återvände i likhet med *Göran Svensson*.

Svenstorp beboddes under den sista tiden 1871 – 75 av makarna *Karl Johan Vall*, f. 1842 och *Kristina Karolina Karlsdotter*, f. 1850. Efter 1875 försvann stugan ur kyrkboken.

Minnesskylten står ungefär 50 meter öster om stuggrunden, i kanten av åkern som ännu brukas [1970].

Skyltens text:

SVENSTORP
Bebott till 1875

34. Karlsberg (ej att förväxla med Karlsberg i Socknamon, nr 24) var en backstuga på Örsås ägor. Det låg precis vid bygränsen mot Bänarp, mellan vägen i väster och den kraftiga enbuskbeväxta bergknallen i öster. Stugan tillkom vid mitten av 1800-talet och kallades i början som det verkar Lyckan. Den byggdes sannolikt upp av en bonde som tidigare brukat en av hemmansdelarna i Örsås. Namnet Karlsberg fick stället av en av sina sista invånare, nämligen Karl Wilhelm Frinnström som lämnade Karlsberg 1895 för att tillbringa sin sista tid på fattighuset. Sista var Karlsberg bebott av *Johan Göransson*, född i Perstorp/Amerika, likaledes under Örsås (beläget vid vägen mot Tockarp) och hustrun *Anna Lotta Johansdotter*. Två barn hörde också till familjen. Hustrun avled redan 1902, men Johan Göransson var skriven på stugan till sin död 1912. Han var ofärdig men tog sig trots det ofta med en stol upp på berget bakom stugan för att njuta av eftermiddagssolen. Paulus Göransson har goda minnesbilder av honom. Tydligt tillbringade J.G. sin allra sista tid före dödsåret 1912 på Ålderdomshemmet i Frinnaryd, eftersom han finns med på ett av Oskar Jaréns klassiska foton därifrån. Johan kallades alltid efter födelsestället, backstugan Perstorp/Amerika, för Johan i Amerika. Han hade alltså aldrig själv varit amerikaemigrant.

På skylten står:

*KARLSBERG
Bebott till 1912*

35. Perstorp. (Ej att förväxla med Perstorp i Socknamon nr 25) Backstuga under Örsås. Tycks ha tillkommit 1815 – 20. Låg vid vägen mot Tockarp, strax före gränsen mot Tockarps ägor och ganska nära Islingens östra strand. Stugan kallades av okänd anledning **Amerika**. Idag syns inga rester efter Perstorp, men stugplanen kan ännu skönjas i en glänta i skogen liksom en stenmur mot väster. [Dessa uppgifter gällde 1970, men idag 2015 har allt tyvärr förändrats radikalt genom avverkning och okänslig markberedning som utplånat alla spår.] Stugan stod kvar till 1882 och de sista invånarna var *Göran Peter Jonsson*, född 1811 i Frinnaryd, död 1883 och hustrun *Gustava Josefsdotter*, född 1816 i Frinnaryd, död 1882. Sonen till dessa två, Johan Göransson, kallades som tidigare har nämnts i bygden allmänt för *Johan i Amerika*. Han bodde under sin sista tid i backstugan Karlsberg (se ovan). Flera äldre Frinnarydsbor minns honom väl (se foto i min bok om Oskar Jarén, *Frinnaryd i Småland. Bygdefotografen Oskar Jaréns värld* på sidan 56).

På skylten står:

*PERSTORP/AMERIKA
Bebott till 1882*

36. Knölen under Östenstorps Östergård var ursprungligen en mindre hemmansdel i Östenstorps by som övergick till att vara torp. Namnet beror utan tvekan på ställets läge i naturen. Knölen fanns redan på 1700-talet. Idag står ett par av uthusen kvar under det att lagården är nedriven. Stugruinen är tydlig och källaren finns kvar. När vi satte upp minnesskylten i Knölen var en av de tidigare invånarna där närvarande, nämligen skomakare Ernst Nöjd som med sina föräldrar bodde i Knölen till 1911, då familjen flyttade ner till Frinnaryds samhälle där fadern etablerade sitt välkända skomakeri i Sanna i Gropen. Ernst

Nöjds föräldrar var skomakare Anders Johan Nöjd och hustrun Augusta Olivia Johansdotter. (Se också foton i *min bok om Oskar Jarén*)

I Knölen bodde efter familjen Nöjd en annan bekant frinnarydsbo Ansryd Eklund (bl. a. statare i N. Isaryd) med sin familj 1912 till 1915. Sista invånarna här var slutligen 1919 – 1920 skogsarbetaren *Frans Oskar Vilhelm Fält*, född 1883, hans hustru *Agnes Maria Gustavsson*, född 1882 och deras 8 barn. Efter 1920 var Knölen obebott men det dröjde en tid innan boningshuset revs. Stuga och ladugård flyttades till Sunhultsbrunn (fastigheterna Fridhäll och Bergdala). Se därom min bok *Från Svartebro till Socknamon* sidan 89. Skyltens text:

KNÖLEN
Bebott till 1920

37. Lyckan under Östenstorp, mellan Knölen och Hägnen, var en mycket kortlivad stuga som endast ägde bestånd något decennium som det verkar. Markeras idag av en trappsten och några syrenbuskar. Sist bodde här till 1878 *Ulrika Charlotta Andersdotter*, född 1823. Skylttext:

LYCKAN
Bebott till 1878

38. Bruselund eller Brushemmet, på senare tid Fridhem, var en backstuga under Tockarps Norrgård (som tillhörde Statsverket) som uppbyggdes kring 1835. Stugan stod på åkern strax öster om Västanå och uppfördes av skräddaren Johannes Johansson Brus. Brus var troligen ett soldatnamn som innehavaren fått då han (sannolikt) som lantvärnist deltog i kriget mot Ryssland 1808 – 1809. Brus avled 1870. Samma år for svärsonen Karl Gustaf Gustafsson, som också var skräddare, till Amerika och året efter följde hustrun Johanna Johansdotter, dotter till Brus, efter med de fem barnen.. Därefter kallades stugan Fridhem och beboddes till 1897 av en *Johannes Pettersson* som var född i Gränna 1812 och hans hustru *Charlotta Johansdotter* född 1823 i Frinnaryd. Charlotta Johansdotter avled 1897 i Fridhem, och mannen 1902 i Isaryd. Spår av stuggrunden syntes ännu 1970.

På skylten står:

BRUSELUND
Bebott till 1897

Återstår av 1970 års etapp följande minnesskyltar att placera ut (de är redan färdigstansade och kommer att utsättas till våren 1971):

Snärjan u Prästgården, Målabergsstugan u Hästeryd, Mostugan u Majmålen, Tappan u Majmålen, Åsen u Sjöafall och Granelund u Lipparp.

Motala i december 1970
Henry Sjöstrand

Femte etappen av bebyggelseinventeringen, sommaren 1971.

Omfattning: 6 skyltar, nämligen för nedanstående torp och stugor.

39. Snärjan. Var ett torp som ursprungligen låg på Prästgårdens marker men som, vid laga skiftet 1838 inte flyttades som avsett utan kom att ligga på Klockaregårdens skift. Torpet brukades ändå till Prästgården till 1866 då det upphörde att existera och marken tillföll Klockaregården. Åkern där stället låg kallas än idag för Snärjalyckan och ligger strax väster om Frinnaryds Sörgård, nere vid skogsbrynet.

Snärjan tycks ha tillkommit som dagsverkstorp under Prästgården efter storskiftet 1768, det fanns i varje fall med i församlingsboken 1790, men namnet är inte med på storskifteskartan av år 1768.

Siste invånaren i Snärjan var *Carl Fredrik Frinnström*, född 1816 i Frinnaryd och änkling efter Hedda Andersdotter. Om Frinnström finns i församlingsboken följande anteckning: ”Tjenat som gardist i Stockholm och der varit afstraffad för nidingstöld”.

På torpskylten står:

SNÄRJAN
Bebott till 1866

40. Målabergsstugan. Backstuga under Hästerydsgodset. Låg intill Målaberget (inte torpet med samma namn utan själva berget längre västerut) under den korta tid den existerade. En åkerlapp med körsbärsträd är allt som finns kvar. Stugan var mycket kortlivad. Uppträder i församlingsboken endast under 1850- och 60-talen. De som då bodde där var *Josef Olofsson*, född 1779 i Säby socken och hustrun *Greta Svensdotter*, född 1780 i Järnäs, död 1853. Mannen karakteriserades som ” ofärdig, nådehjon hos Greve Bonde ” [på Hästeryd].

Text på skylten:

MÅLABERGSSTUGAN
Bebott till omkring 1860

41. Mostugan, backstuga under Majmålen, riven 1903; hade tidigare även varit s.k. förpantningslägenhet. Murstocken syns ännu [1971] och stugans omgivning är år 1971 ganska öppen trots det i övrigt skogiga läget. Siste invånaren i Mostugan var änkan *Maria Charlotta Jonsdotter*, född 1828 i Frinnaryd. Mostugan tillkom före 1790 som är det år från vilket fullständiga husförhörböcker föreligger från Frinnaryds församling. Se också intressant torparkontrakt från Mostugan i min bok *Från Svartebro till Socknamon*, sidan 96 – 97.

På minnesskylten står följande:

MOSTUGAN
Rivet 1903

42. Täppan, två stugor. Backstugor under Majmålen. De tycks ha funnits redan på 1790-talet och var kanske betydligt äldre än så. År 1790 hade de namnet Oxhagen. Stugorna i Täppan kallades sedan för Östra och Västra Täppan och en stuggrund med tillhörande källare syns

ännu tydligt till höger om landsvägen. Strax nedanför denna grund finner man en aldrig sinande källa. De båda ställena ägde bestånd till omkring 1850 och det ena av dem tjänstgjorde under något år som skollokal för östra roten av Frinnaryds nyinrättade ambulering folkskola. Skolan flyttade under de första åren mellan olika lokaler i socknens östra del. För västra roten utgjorde sockenstugan vid kyrkan permanent skollokal. De sista invånarna var i Östra Täppan *Anders Svensson*, född 1777 och hans hustru *Eva Persdotter*, född 1804, i Västra Täppan *Jonas Jonsson*, född 1789 i Frinnaryd och hans hustru *Maja Lisa Johansdotter*, född 1792 i Frinnaryd.

På minnesskylten står följande:

ÖSTRA OCH VÄSTRA TÄPPAN
Bebott till omkring 1850

43. Åsen var en backstuga under Sjöafall. Stugan existerade redan 1790. Hur pass gammal den var då är omöjligt att säga, då uppgifter saknas i källmaterialet. Husförhörslängder saknas ju före 1790 för Frinnaryds församling. Vidare saknas skifteskartor för Sjöafall.

Siste invånaren i Åsen var *Johannes Samuelsson*, född 1801 i Frinnaryd, död 1881 och hans hustru *Juliana Larsdotter*, född 1798 i Frinnaryd. Den sistnämnda flyttade till fattighuset 1883. Därefter borttogs stugan.

Skylttext:

ÅSEN
Bebott till 1883

44. Granelund, backstuga under Lipparps Sörgård. (Ej att förväxla med Granelund/Lövelund under Tapparp). Fanns med stor sannolikhet redan före 1790 men kallades då *Ebbarp* och hade fått detta namn av en Ebbe Svensson som var född i mitten av 1700-talet.

Namnändringen skedde omkring 1830. År 1790 fanns det för övrigt i Lipparps by ytterligare en stuga (under Lipparps Norrgård) som kallades Gatstugan. Granelund var beläget på inägan till höger om vägen mot Farstorp. Stugruinen är kvar [1971] men körsbärstradet med de bekanta Granelundsbären är nu borta. Det har dock hunnit lämna skott till många trädgårdar i trakten. Sist bodde i Granelund systrarna *Anna* och *Charlotta Zachrisdotter*, födda 1826 resp. 1829. Charlotta Zachrisdotter avled 1910 och samma år utflyttade systemen samt en 19-årig flicka, *Selma Eleonora Frinnström*, som förmodligen varit hjälpreda åt de båda systrarna.

Skylttext:
GRANELUND
Bebott till 1910

Nästa etapp i inventeringen, som beräknas bli den sista, kommer att omfatta ett tjugotal skyltar. Huvudsakligen blir det då fråga om Sunhultsbyarna. Utsättningen sker sommaren 1972.

Motala i december 1971
Henry Sjöstrand

Sjätte etappen av torpinventeringen 1972 – 73.

Omfattar ett tjugotal torp och stugor och innebär att inventering och utsättning av minneskyltar i Frinmaryds socken nu är avslutad (har pågått 1966 – 1973).

45. Mantorp. Var en backstuga under Bänarp. Låg ett stycke norr om nordligaste gården (ödegården) i Bänarp. Idag [1972] återstår stugans jordkällare samt grunden mitt ute på åkern. Stugan byggdes upp omkring 1860, då soldaten *Karl Malm* tog avsked från soldattjänsten. Beboddes efter Malms död av hans hustru *Eva Charlotta Malm*, född 1839, till år 1887, då stugan försvinner ur kyrkböckerna. Vid sidan av Mantorp och Lindstugan i Bänarp fanns under första hälften av 1800-talet en tredje stuga benämnd *Gärdstugan*. Denna torpstuga låg ungefär där den västra gården i Bänarp nu är belägen, halvvägs mellan den oskiftade byn och Tapparp. Se beträffande Gärdstugan och dess invånare min bok *Nordsmäländska bilder* (2014), sidan 55 – 61. Texten som berör Bänarp och Gärdstugan har rubriken *Maja Jönsdotter från Bänarp – ett gripande kvinnoöde i det tidiga 1800-talets Frinmaryd*.

Skytttext: *MANTORP, bebott till 1887*

46. Källstugan eller **Fällan** under Majmålen var ett torp vid vägen/stigen mot Trottamålen. Hade tillkommit före 1790. Tycks ha varit bebott till 1888. Sista invånare *Henrik Samuelsson* född 1807 och *Eva Persdotter* född 1804. Hustrun dog i fattigstugan 1890.

Skytttext: *KÄLLSTUGAN, bebott till 1888*

47. Högrösta. Backstuga under Östenstorp. Låg vid inägan NV om Östtorpahemmet. Tegelrester och körsbärsträd påminner ännu om bebyggelse. Tillkom strax efter 1850 och ägde bestånd till 1895, då stället revs enligt kyrkboken. Beboddes sist av *Johannes Pettersson* (som kallades 'Jocke'), född 1828 i V. Ryd, död 1895 och hans hustru *Anna Stina Petersdotter*, född 1822 i Frinmaryd, död i oktober 1895, strax efter mannen. Åkern där stugan stod kallas än idag för 'Jockalyckorna'.

Skytttext: *HÖGRÖSTA, bebott till 1895*

48. Gärdstugan eller **Kornåsstugan** under Kornås (får ej förväxlas med Gärdstugan under Bänarp, se under nr 45 ovan). Läge vid vägen/skogsvägen rakt söderut mot Vivastås. Fanns redan på 1790-talet. Brann ner 1869 och var då bebott av änkan *Stina Maja Andersdotter*, född 1808 i Linderås och hennes dotter *Matilda*, född 1847. Torpets stensatta vattenkälla finns kvar än idag 2015.

Skytttext: *GÄRDSTUGAN bebott till 1869.*

49. Jonsberg (ursprungligen Jaensberg). Backstuga under Gunnarsmålen uppkallad efter Jaen Claesson, född 1743 och död i Jonsberg 1797. Hustrun hette Annika Jönsdotter och var född 1729. Stugan var bebodd till i början av 1800-talet. Kyrkboken oklar beträffande de sista invånarna. Nämnas i dödboken för 1808 då en son till skomakaren Johan Björkman här avled i magsjuka.

Skytttext: *JONSBERG*

50. Fällan. Backstuga under Bränna. Fanns troligen redan 1790, men hade då namnet Brännahemmet. År 1869 emigrerade härifrån familjen Johan August Wik på 4 personer. Stugan ägde bestånd till ett par decennier in på 1900-talet. Sista invånarna (antecknade på undantag i Bränna): *Hedvig Wilhelmina Johannesdotter*, född 1834 och sonen *Karl Johan Bergvall* född 1875 i Frinnaryd.

Skylttext: *FÄLLAN bebott till omkring 1920*

51. Hagalund. Var en backstuga och förpantningslägenhet under Bränna (strax intill och norr om nuvarande reningsverket). Namnet Hagalund nämns redan 1816 i kyrkboken. Dessutom finns år 1790 en backstuga med namnet Hallestuga som kan vara identisk med Hagalund. Hagalund stod kvar till 1939, flyttades då till Hullaryd (pris 300 kr) och är således en av de sist bortrivna stugorna i inventeringsmaterialet. Huset användes på slutet som tillfällig personalbostad för anställda vid Vintergården. Siste torparen i Hagalund hette *Albin Karlsson*.

Skylttext: *HAGALUND bebott till 1939*

52. Urvädret eller **Yrvädret**, backstuga under Bränna, nämnt år 1816 första gången. Försvann 1874, då dog nämligen siste invånaren *Fredrik Johansson* född 1808 i Frinnaryd. Troligen var det han som kallades för 'Vären' enligt uppgift från Bengt Sunbring.

Skylttext: *URVÄDRET, bebott till 1874.*

53. Södra Sunhults soldattorp. Kallades **Hytten** och hade nr 42 vid Norra Vedbo kompani. Tillkomsttid obekant, förmodligen kring år 1700. Borta 1905. Siste soldaten var Johan Erik A:son Lander som flyttade till Bredestad 1888. Han innehade dock torpet en tid därefter (med arrendator). Sista anteckningen om Hytten är från 1905. Då utflyttade *Kristina Matilda Andersdotter*, född 1847 i Askeryd. Hon var änka efter förre arrendatorn Anders Johan Gustafsson. Hytten arrenderades vid denna tid av August Rydin i Lilla Sunhult.[Förhållandena idag 2015 är helt förändrade och vad jag vet är platsen där Hytten låg nu upptagen av ny skolbyggnad och ny bostadsbebyggelse. Det är därför tveksamt om minnesskylten finns kvar överhuvudtaget.]

Skylttext: *S. SUNHULTS SOLDATTORP/HYTTEN bebott till 1905*

54. Sundsholm, backstuga under S. Sunhult, tillkom 1871 då soldaten Sund blev gratialist. Sundsholm var en kortlivad bostad. Det försvann nämligen redan 1889 då gratialisten *Johan Fredrik Sund* avled (född 1820 i Säby). Fram till 1887 bodde också i Sundsholm Anders Gustaf Sandén med hustru och 2 barn.

Skylttext: *SUNDSHOLM bebott till 1889.*

55. Nyhem, backstuga under Norra Sunhults Norrgård. Tillkom 1886 och försvann ur kyrkboken 1920. Beboddes av förre jordägaren i N. Sunhult Anders Johan Gustafsson, född 1831 och hans hustru Lovisa Petersdotter med 3 barn. Ett av barnen for till Amerika 1888, de två övriga följde efter 1895. Stugans kålgård kallades efter Lovisa P. för 'Lovisekalgårn' (enligt Bengt Sunbring). Lovisa Petersdotter som blev sista invånaren avled 1920. Se foto med Nyhem och Lovisa i min bok *Från Svartebro till Socknamon* i avsnittet om Sunhultsbyarna, samma foto finns i slutet av den här boken.

Skylttext: *NYHEM bebott till 1920.*

56. Skogalund. Backstuga under Norra Sunhults Norrgård, belägen norr om Nyhem vid Säbygränsen och vid gamla landsvägssträckningen. Stugan byggdes upp på 1860-talet och togs bort 1910. Siste invånare blev *Gustaf Johansson*, korgmakare och snickare. Han var född 1823 i Stora Åby socken och avflyttade till Frinnaryds fattighus 1910.

Skylttext: *SKOGALUND bebott till 1910.*

57. Lindstorp var en backstuga under N. Sunhults Norrgård. Låg mittemot Kojan (f.d. soldattorpet) vid gamla landsvägen. Uppbyggt omkring 1850 som gratialiststuga åt soldaten Lind från Norra Sunhults soldattorp när han blev gratialist. Stugan revs efter 1879 då änkan *Anna Larsdotter Lind* avled. Hon var född 1801. Soldaten Lind hade avlidit redan 1874. Jf. medlemmar av släkten Lind i Sunhult på senare tid.

Skylttext: *LINDSTORP bebott till 1879*

58. Ängalund, backstuga från 1860 på Norra Sunhults sörgårds marker. Låg alldeles väster om nuvarande landsvägen. Bebott av änkan *Maja Lotta Petersdotter* till 1878, då hon avled. Skylttext: *ÄNGALUND bebott till 1878.*

59. Grindsberg, backstuga på Norra Sunhults sörgård. Tillkom omkring 1860 och var sist bebott av pigan *Anna Stina Johansdotter*, född 1832 i Frinnaryd och avflyttad till S. Sunhult 1871, då stugan blev öde.

Skylttext: *GRINDSBERG bebott till 1871.*

60. Lövelund. Backstuga under N. Sunhults Sg.. Uppbyggd kring år 1830 och bebott av gratialisten korpral *Karl Peter Röst*, född 1786 i Linderås och soldat för Norra Sunhult före Lind. Stugan var bebodd till 1872 då Röst flyttade till Säby. Grinden som fanns på landsvägen strax intill Lövelund kallades långt efter stugans försvinnande för 'Röstagrinden'.

Skylttext: *LÖVELUND bebott till 1872.*

61. Torastugan. Var en backstuga under Södra Sunhult. Den existerade redan i 1790 års husförhörslängd. 1817 var den bebodd av soldaten Johan Snäll. Därefter försvinner spåren i kyrkboken, men stugan är nämnd i ett sockenstämmoprotokoll på 1850-talet. Platsen där stugan stod är klar genom muntlig tradition. År 1790 bodde här soldaten Abraham Sturck, född 1760.

Skylttext: *TORASTUGAN.*

62. Karlstorp. Var en backstuga under Frinnaryds prästgård. Kom till 1846 och låg mittemot Fattigstugan/Ålderdomshemmet. Kontraktet mellan innehavaren och kyrkoherde Fagerlund finns bevarat. Se därom min bok *Från Svartebro till Socknamon* under 'Karlstorp', sidan 59. Karlstorps första invånare var kyrkovaktaren Carl Johan Carlsson och hans hustru *Anna-Karin Andersdotter*, född 1819 i Torpa. Hon blev änka 1864, dog 1900 och kallades för Stöta-Kari. Stöta-Kari tjänstgjorde en längre tid som sköterska i Fattighuset intill och var således den sista invånaren. Stugan ströks i församlingsboken 1900, ungefär samtidigt som det intilliggande Kultorp.

Skylttext: *KARLSTORP bebott till 1900.*

63. Banvaktsstuga vid Brinka, norr om Brinkebäck. Byggdes upp i järnvägens barndom, kring 1874. Ägde bestånd till på 1960-talet. Siste invånare var banvakten *Rune Carlsson*. Skylttext: *BANVAKTSSTUGA*

I detta sammanhang bör nämnas att ytterligare två banvaktsstugor/personalbostäder inne i Frinaryds samhälle har rivits under 1960-talet, en på vardera sidan om järnvägen. Den ena, Kullen, med plats för två stationskarlar med familjer, låg mittemot stationen, intill Fristedts handelsträdgård och den andra låg i vinkeln mellan gamla järnvägsviadukten och Stationsgatan före Kiosken. Sista invånare där var banvakten Georg Borg med familj. Tidigare bodde där under lång tid banvaktsfamiljen Sund (se Jarénfoton). Den tredje järnvägsfastigheten, som liksom stationsbyggnaden ännu 2015 finns kvar, var i början bostad för banmästare, men blev senare bostad för banvakt. Den ligger i renoverat skick på östra sidan av Järnvägen alldeles norr om fastigheten Vagnsvik (Docklidsvägen 3). Se beträffande Järnvägens fastigheter min bok *Frinaryd i Småland. Bygdefotografen Oskar Jaréns värld*, speciellt kapitlet om Järnväg och järnvägsfolk. Där finns åtskilliga belysande foton från den tidiga järnvägsepoken tagna av den skicklige fotografen Oskar Jarén.

64. Vråa var ett torp under Hästeryd, det omtalas i 1790 års kyrkobok tillsammans med Målaberget som ännu står kvar ett litet stycke längre åt norr. Vråa kallades i början även Enestugan. Under tidigt 1800-tal försvinner namnet Vråa, men stugan lär ha funnits kvar till framemot slutet av 1800-talet. Kristina Johansson, född 1872 och dotter till Göran Samuelsson i det närbelägna Snickarehemmet, mindes stugan väl liksom de sista invånarna. Vilka dessa var framgår dock inte av tillgängliga källor. Förmodligen har Vråa gått in under rubriken Hästeryd i husförhörslängderna. Skylttext: *VRÅA*

65. Idebo. Backstuga på Hästeryds marker i slutningen strax öster om Sjöstugan. Har aldrig förekommit som självständig fastighet i kyrkboken utan invånarna skrevs på Hästeryd eller Sjöstugan. Tillkom i mitten av 1800-talet och revs kring sekelskiftet 1900. Bebot huvudsakligen av en familj Dahl (Ida Dahl gav stugan dess namn) som figurerar i Frinaryds fattiglängder, någon eller några från familjen sägs ha emigrerat men källorna är oklara. Källare och husgrund är kvar liksom vattenkällan som var gemensam med Sjöstugan. Skylttext: *IDEBO*

66. Borgen, torp under Kvarnstad. Torpskylten placerades ut av Tor Öhrfelt (1891 – 1974) på hans egna ägor redan kring 1950. Borgen nämns i kyrkoarkivalierna endast under perioden 1790 – 1800 men har nog funnits kvar ett stycke in på 1800-talet. Ägonamnet Borghagen minner ännu om stället. Beträffande några invånare i Borgen se min bok *Från Svartebro till Socknamon*, sidan 69. Skylttext: *BORGEN*

Ej lokaliserade bostäder samt övrig försvunnen bebyggelse i Frinnaryds socken.

Under den forskning i tillgängligt arkivmaterial och på äldre kartor som föregick utsättningen av skyltar 1966 – 1973 kunde jag konstatera att det i Frinnaryds by i äldre tid (före 1760-talets storskifte) fanns flera torp och stugor som inte går att lokalisera exakt nämligen följande:

Skättingastugan låg i Frinnaryds kyrkby precis i vinkeln mellan gamla häradsvägen mot Sunhult och nuvarande väg mot Gripenberg och hade fått sitt namn efter en soldat. Den nämns i synnerhet i samband med pesten 1710 – 11. Se kapitlet om pesten i min bok *Från Svartebro till Socknamon*, sidan 152 ff.

Marken under Klockaregården och Brunnsgården gemensamt. Låg nordost om och strax intill nuvarande Vallatorpets läge.

Sqvattla under Prästgården. Läge okänt. Troligen låg det dock intill mossmarken nära Svartån, eftersom namnet troligen har med växtnamnet 'skvattram' att göra.

Fällan under Sörgården, nära Hästerydsgränsen.

Läget för följande stugor, i huvudsak från 1800-talet, har ej heller kunnat fastställas exakt:

- a) Kullen under Nedbyn. Låg antagligen i närheten av nuvarande fastigheten Björkliden (idag Sunhultsv. 25) och byggdes upp 1838 då soldaten Ståhl tog avsked och flyttade dit från soldattorpet Kodön. Ståhl dog i Kullen 1841. Stugan fanns kvar till omkring 1880. Den skärning som uppstod, när nya landsvägen/Sunhultsvägen byggdes på 20-talet mellan samhället och kyrkan, har troligen utplånat alla spår efter Kullen.
- b) Sållhemmet under Nedbyn, enligt 1768 års karta beläget vid norra sidan av den inäga som fortfarande omger Kodön. Sållhemmet var bebott till 1870-talet men ingen muntlig tradition finns i Nedbyn beträffande detta torp.
- c) Brostugan, även kallat Ängstuvan eller Svartbroen under Frinnaryds Norrgård. Låg som namnet antyder intill Svartebro/Gamla åbron och fanns redan 1790. Det stod kvar i kyrkboken till omkring 1830, då det beboddes av Maja Amundsdotter, född i Linderås 1789 och sonen Carl Johan, född i Frinnaryd 1824. Modern var utfattig och blind. Maja Amundsdotter var i flera omgångar under 1800-talet fattigsköterska i Frinnaryds fattigstuga.
- d) Gatstugan, backstuga under Norrgården, tillkom vid laga skiftet 1837-38 och beboddes enligt källorna av en enda familj, nämligen sockenskräddaren Carl Ericsson med hustru och barn. Namnet Gatstugan försvinner snabbt ur kyrkboken, troligen därför att stugan låg i omedelbar anslutning till Norrgårdsgårdarna och att invånarna skrevs på Norrgården – moderfastigheten.

e) *Björkelund* var en backstuga under Östenstorp. Gratialiststuga avsedd för avgående soldat i Östtorpahemmet. Tillkom på 1840-talet eller något tidigare. Försvunnet omkring 1880. Läge rimligtvis i närheten av soldattorpet i Östenstorp.

f) *Pettersborg*, en backstuga under S. Isaryd uppbyggd på Sörgårdens marker. Det beboddes av och benämndes efter en Peter Pettersson som hade brukat/arrenderat Länsmansbostället i S. Isaryd. Hustrun Maja-Lena Karlsdotter, född 1796, dog i Pettersborg 1872 och sedan revs troligen stugan.

g) *Gatstugan* under Lipparps Norrgård låg väl som namnet antyder i anslutning till själva byn men inga spår finns. Nämnas i arkivmaterialet bara under 1790-talet.

h) *Ebbarp* under Lipparps Sörgård kan vara identiskt med det senare Granelund men det kan också mycket väl vara en helt annan stuga. En stuggrund har nämligen hittats som kan ha tillhört Ebbarp. Senare har också en skylt uppsatts här, även om källäget är mycket oklart.

i) *Fridhem* – backstuga under Frinnaryds Brunnsgränd, uppbyggd som gratialiststuga av soldaten Frid från Fläcken 1840. Har antingen legat i anslutning till soldattorpet Fläcken eller så är det identiskt med något av husen i Frinnaryds samhälle som senare bytt namn.

Övrig ej markerad bebyggelse i Frinnaryds socken som noterats vid inventeringen.

1) Det första missionshuset i Vallstorp, tillkommet som predikolokal för östra missionsföreningen. Grund återstår intill gamla landsvägssträckningen vid Vallstorp. Verksamheten flyttades tidigt över till Sunhultsbrunn.

2) Rester av kvarnbyggnad i Vallstorpsbäcken mellan landsvägen och Söljen på S. Sunhults mark. Skvaltkvarn för husbehovsmalning.

3) Omfattande rester av kvarnbyggnad och kvarndamm i Vittingsbäcken NV om Dagstorp, inte långt från nuvarande sågbyggnad i backen mot Frinnaryd..

4) Trolig kvarnbyggnad i Brinkebäck vid Brinka. Inga rester.

5) Förråd och smedja uppbyggda vid Oskarskulle på Frinnaryds Nedbys mark i samband med dubbelpårsbygget kring 1920. Grunder återstår och den ena byggnaden flyttades fram till stationssamhället, där den är identisk med Gustav Palmkvists mekaniska verkstad. Det mesta av dessa rester är utplånat genom utbyggnaden av Frinab åt söder.

Själva Oskarskulle, som står kvar fortfarande 2015, var byggt som smedbostad vid dubbelpårsbygget. Se vidare min bok *Frinnaryd i Småland. Bygdefotografen Oskar Jaréns värld*, där jag tog med ett flertal Jarénfoton från just den omfattande verksamheten vid dubbelpårsbygget.

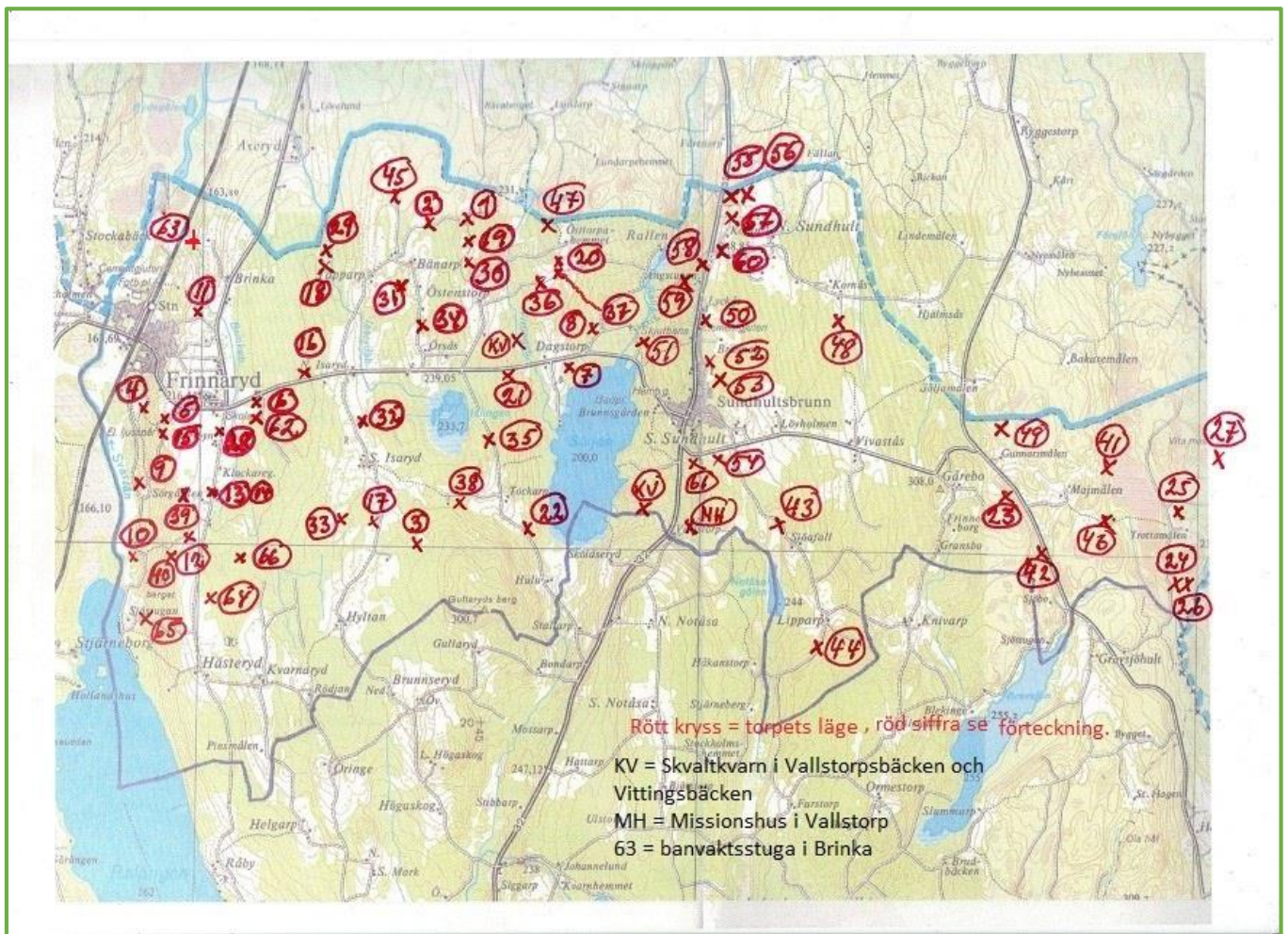
6) Två f.d. banvaktsstugor i Frinnaryds samhälle, i omedelbar anslutning till Järnvägen på Järnvägens mark. Båda är rivna. För detaljer se under nr 63 i torpförteckningen.

Torpförteckning i nummerordning (se bifogad karta)

Etapp 1 – etapp 6, 1967 – 1973

1 Tapparps soldattorp, Hallä	22 Tockarps soldattorp, Tolkhemmet
2 Bänarps soldattorp	23 Berget (Gårdebo)
3 Isaryds soldattorp, Näbbhemmet	24 Karlsberg i Socknamon
4 Nedbyns soldattorp, Kodön	25 Perstorp i Socknamon
5 Vispan (Prästgården)	26 Mohemmet i Socknamon
6 Kultorp (Prästgården)	27 Fridebo i Socknamon (Örsås skift)
7 Källevik (Dagstorp)	28 Holmen (Nedbyn)
8 Hagstugan (Dagstorp)	29 Rosenlund (Tapparp)
9 Backä/Fiskarehemmet (Prästgården)	30 Granelund/Lövelund (Tapparp)
10 Snickarehemmet (Fr. Sg.)	31 Lindstugan (Bänarp)
11 Brunnsgårdens soldattorp, Fläcken	32 Jonstorp (N. Isaryd)
12 Fallet (Frinnaryds Sg.)	33 Svenstorp (S. Isaryd)
13 Åkerslund (Frinnaryds Sg.)	34 Karlsberg (Örsås)
14 Lilla Vispan (Frinnaryds Sg.)	35 Perstorp/Amerika (Örsås)
15 Ljungstorp/Gungsan (Nedbyn)	36 Knölen (Östenstorp)
16 Björkholmen/Malmastugan (N. Isaryd)	37 Lyckan (Östenstorp)
17 Sörhemmet (S. Isaryd)	38 Bruselund (Tockarp)
18 Strömslund (Tapparp)	39 Snärjan (Prästgården)
19 Snällebo (Tapparp)	40 Målabergsstugan (Hästeryd)
20 Hägnen (Östenstorp)	41 Mostugan (Majmålen)
21 Dagsbo (Dagstorp)	42 Tappan (Majmålen)

43 Åsen (Sjöafall)	55 Nyhem (N. Sunhult)
44 Granelund (Lipparp)	56 Skogalund (N. Sunhult)
45 Mantorp (Bänarp)	57 Lindstorp (N. Sunhult)
46 Källstugan (Majmålen)	58 Ängalund (N. Sunhult)
47 Högrösta (Östenstorp)	59 Grindsberg (N. Sunhult)
48 Gärdstugan (Kornås)	60 Lövelund (N. Sunhult)
49 Jonsberg (Gunnarsmålen)	61 Torastugan (S. Sunhult)
50 Fällan (Bränna)	62 Karlstorp (Prästgården)
51 Hagalund (Bränna)	63 Banvaktstuga i Brinka
52 Yrvädret (Bränna)	64 Vråa (Hästeryd)
53 S. Sunhults soldattorp, Hytten	65 Idebo (Hästeryd)
54 Sundsholm (S. Sunhult)	66 Borgen (Kvarnstad)

Torpkarta i nummerordning för Frinnaryds socken. Henry Sjöstrand fecit.

Torpförteckning i alfabetisk ordning

- 9 Backā = Fiskarehemmet
- 63 Banvaktsstuga i Brinka
- 23 Berget
Björkelund (ingen skylt)
- 16 Björkholmen = Malmastugan
- 66 Borgen
Brostugan (ingen skylt)
- 11 Brunnsgårdens ST = Fläcken
- 38 Bruselund
- 2 Bänarps ST
- 21 Dagsbo
Ebbarp = Granelund?
- 12 Fallet
- 9 Fiskarehemmet = Backa
- 11 Fläcken = Brunnsg. ST
- 27 Fridebo
Fridhem
- 50 Fällan u. Bränna
Fällan u. Frinnaryds Sg. (ingen skylt)
Gatstugan u Fr. Ng. (ingen skylt)
Gatstugan u. Lipparp (ingen skylt)
- 30 Granelund u. Tapparp = Lövelund
- 44 Granelund u. Lipparp
- 59 Grindsberg
- 48 Gärdstugan = Kornåsstugan
- 15 Gungsan = Ljungstorp
- 51 Hagalund
- 8 Hagstugan
- 1 Halla = Tapparps ST
- 28 Holmen
- 53 Hytten = S. Sunhults ST
- 20 Hägnen
- 47 Högrösta
- 65 Idebo
- 3 S. Isaryds ST = Näbbhemmet
- 49 Jonsberg
- 32 Jonstorp
- 24 Karlsberg i Socknamon
- 34 Karlsberg u. Örsås
- 62 Karlstorp
- 36 Knölen
- 4 Kodön = Nedbyns ST
- 48 Kornåsstugan = Gärdstugan
Kullen (ingen skylt)
- 6 Kultorp
- 7 Källevik
- 46 Källstugan

- 14 Lilla Vispan
 15 Ljungstorp = Gungsan
 57 Lindstorp
 31 Lindstugan
 37 Lyckan
 30 Lövelund u. Tapparp = Granelund
 60 Lövelund u. N. Sunhult
 16 Malmastugan = Björkholmen
 45 Mantorp
 Marken (ingen skylt)
 26 Mohemmet
 41 Mostugan
 40 Målabergsstugan
 4 Nedbyns ST = Kodön
 55 Nyhem
 3 Näbbhemmet = Isaryds ST
 35 Perstorp u. Örsås
 25 Perstorp u. Trottamålen
 29 Rosenlund
 56 Skogalund
 10 Snickarehemmet
- 19 Snällebo
 39 Snärjan
 Sqvattla (ingen skylt)
 18 Strömslund
 54 Sundsholm
 33 Svenstorp
 Sällhemmet (ingen skylt)
 53 S. Sunhults ST = Hytten
 1 Tapparps ST = Halla
 22 Tockarps ST
 61 Torastugan
 42 Täppan 2 stugor
 52 Urvädret = Yrvädret
 5 Vispan
 64 Vråa
 52 Yrvädret = Urvädret
 13 Åkerslund
 43 Åsen
 58 Ängalund

Torpförteckning efter byar och hemman i Frinnaryds socken.

BRINKA
 Banvaktsstuga

BRÄNNA
 Fällan
 Hagalund
 Urvädret

BÄNARP
 Gärdstugan (ej markerad)
 Lindstugan
 Mantorp
 Soldattorpet

DAGSTORP

Dagsbo
Hagstugan
Källevik

FRINNARYDS BYNorrgården

Brostugan (ej markerat)
Gatstugan (ej markerat)

Brunnsgården

Fläcken ST
Fridhem
Marken (ej markerat)

Prästgården

Karlstorp
Kultorp
Backa/Fiskarehemmet
Snärjan
Sqvattla (ej markerat)
Vispan

Nedbyn

Holmen
Kodön/ST
Kullen (ej markerat)
Ljungstorp/Gungsan
Sällhemmet (ej markerat)

Sörgården

Fallet
Fällan (ej markerat)
Lilla Vispan
Snickarehemmet
Åkerslund

Klockaregården

Marken (ej markerat)

*mark och var därför gamla torp och
backstugor. Se min bok **Från Svartebo till
Socknamon**, bebyggelsekapitlet.*

GUNNARSMÅLEN

Jonsberg

GÅRDEBO

Berget

HÄSTERYD

Idebo
Målabergsstugan
Vråa

N.ISARYD

Jonstorp
Malmastugan

S. ISARYD

Näbbhemmet ST
Pettersborg (ingen skylt)
Svenstorp
Sörhemmet

KORNÅS

Gärdstugan

KVARNSTAD

Borgen

LIPPARP

(Ebbarp)
Gatstugan (ingen skylt)
Granelund

MAJMÅLEN

Källstugan
Mostugan
Täppan

SJÖAFALL

Åsen

*OBS! ett flertal kvarstående hus i
Frinnaryds samhälle var uppbyggda på
Klockaregårdens eller Brunnsgårdens*

N. SUNHULT

Grindsberg
Lindstorp
Lövelund
Nyhem
Skogalund
Ängalund

S. SUNHULT

Hytten ST
Sundsholm
Torastugan
Yrvädret

TAPPARP

Hallå ST
Lövelund/Granelund
Rosenlund
Snällebo
Strömslund

TROTTAMÅLEN

Karlsberg
Mohemmet
Perstorp

TOCKARP

Bruselund
Tolkhemmet ST

ÖRSÅS

Fridebo (i Socknamon)
Karlsberg
Perstorp/Amerika

ÖSTENSTORP

Björkelund (ingen skylt)
Hägnen
Högrösta
Knölen
Lyckan

Avslutningsvis bifogas här en lista på *i socknen kvarvarande bebyggelse som tidigare har kunnat karakteriseras som torp eller stugor* men som senare har blivit självständiga jordbruksenheter eller fastigheter.

Frinnaryds by: Vallatorpet, förutvarande husartorp. Tidigare namn Wallinatorpet efter en husar Wallin.

Ett par fastigheter i stationssamhället (på Brunnsgårdens eller Klockaregårdens mark).

Gårdebo: Hemmet/Frineborg, förutvarande soldattorp, Gransbo tidigare gratialiststuga.

Hyltan: Vinka

Hästeryd: Målaberget och Sjöstugan

Kvarnstad: Pinsmålen och Rödjan

Majmålen: Sjöstugan, förutvarande husartorp, Sjöbo, tidigare gratialiststuga

Sunhultsbyarna: Rosenlund, Fridhem (ovanför Ralla), Kojan f.d. soldattorp liksom Lyckås, Vallstorp, Lilla Sunhult/Krogen och ett flertal fastigheter som hör till Brunnsmiljön.

Tockarp: Västanå

Östenstorp: Ralla

Detaljerade uppgifter om det militära Indelningsverket i Frinnaryds socken.

Några kommentarer till karta och torpöversikt.

Om boställen och torp kan man läsa i *Från Svartebro till Socknamon* sid. 51 – 98. Vidare finns det en del att hämta i min bok *Frinnaryd i Småland. Bygdefotografen Oskar Jaréns värld*, bl.a ett intressant torpkontrakt från Nerbyns soldattorp (sid. 45 – 46) och flera foton. Soldatnummertavlorna finns ännu kvar (i privat ägo hos fastighetsägarna) från Vallatorpet och från Bänarps och Tapparps soldattorp, möjligen också från andra ställen.

Se också Hembygdsföreningens jubileumsskrift från 1988, där jag tidigare skrivit om torpinventeringen. Torpförteckning och karta är tillgängliga i Hembygdsgården. Allt blir nu även digitaliserat och tillgängligt på Hembygdsföreningens hemsida. Jag har också överlämnat denna tryckfärdiga PDF-fil till Hembygdsföreningen – den innehåller allt tillgängligt material om torpbebyggelsen i Frinnaryd, inklusive soldattorpen.

I Frinnaryds socken fanns således som vi har sett tidigare sedan 1680-talet 11 soldattorp och 2 ryttartorp. Dessutom ingick i Indelningsverket också ett par militära boställen, nämligen Norra Isaryds Norrgård och Södra Isaryds Norrgård, båda var cornettsboställen (cornett ung. fänrik/löjtnant) vid Smålands Husarregemente, samt Tockarps Norrgård, hovslagareboställe vid samma regemente tillsammans med Svinshulan/Sundby i Lommaryd.

De båda husarerna tillhörde Livskvadron vid Husarregementet och hade sin samlingsplats i Eksjö stad. De 11 infanterisoldaterna gjorde tjänst vid Norra Vedbo kompani av Jönköpings regemente. Detta regemente omorganiserades genom rotering ute i socknarna 1684. Det året upprättades s.k. knektekontrakt för regementet varigenom dess styrka fastställdes till 1100 man indelta med rotering inom Jönköpings län. Regementet har deltagit i flertalet svenska krig under 1600 – 1800-talet och regementets fanor upptog segernamnen Lützen 1632, Wittstock 1636, Malatize 1708, Helsingborg 1710. 1777 – 1913 vapenövades regementet på Skillingaryd. Norra Vedbo kompani hade sin normala mötesplats vid Drumstorp i Säby.

Enligt en gammal föreskrift från 1736 (förnyad 1791) skulle soldaterna "*alla sön-, högtids- och apostladagar bevista gudstjänsten i sockenkyrkan och före densamma uppställas för att av vederbörande befäl visiteras och efter gudstjänsten exerceras.*" Dessa s. k. kyrkovallsmöten förekom långt fram på 1800-talet, så också i Frinnaryd. De utgjorde säkert ett färgstarkt inslag i folklivet på söndagarna.

Förteckning över husartorp och soldattorp samt respektive rotar.

HUSARTORP (Smål. Husarregemente)

<u>NR</u>	<u>NAMN</u>	<u>RUSTHÅLLSH.</u>	<u>KOMMENTAR</u>
12	Vallatorpet	Fr. Norrgård	Finns kvar idag <u>Siste husaren Oskar Wall</u>
11	Sjöstugan	Sjöafall Majmålen	Finns kvar <u>Sista husarerna här var Djerf och Svärd</u>

SOLDATTORP (Jönköpings regemente)

<u>NR</u>	<u>NAMN</u>	<u>STAMROTE</u>	<u>KOMMENTAR</u>
36	Kodön	Fr. Nedby	Lagård står kvar
37	Lyckås	N. Sunhult	Finns kvar
38	Östtorpahemmet	Östenstorp	Finns kvar
39	Bänarps soldattorp	Bänarp	
40	Hemmet	Gårdebo	Finns kvar
41	Fläcken	Fr. Brunnsg.	
42	Hytten	S. Sunhult	
43	Näbbhemmet	S. Isaryd	
44	Tolkhemmet	Tockarp	
45	Kojan	N. Sunhult	Finns kvar
46	Hallä	Tapparp	

Indelningsverket i Jönköpings län 1693. Frinnaryds socken
(Utdrag ur Jönköpings landskontor GI ba 1)

<u>NR</u>	<u>ROTEHEMMAN</u>	<u>MANTAL</u>
	Stamhemman understrukna	
36	<u>Fr. Nedby</u>	1
	Knivarp Marb. Sn	¼
	Sölseryd ”	¼
37	<u>N. Sunhult</u>	1
	Bränna	¼
	Norrby Lommaryds sn	¼
38	<u>Östenstorp</u>	1
	Örsås	½
39	<u>Bänarp</u>	1 mtl

	Kornås	1/4
	Lipparp	1/8
	Lipparp	1/8
40	<u>Gårebo</u>	1/2
	Frinnaryds Sg.	3/4
	Brinka	1/4
41	<u>Fr. Brunnsård</u>	1
	Gunnarsmålen	1/4
	Hulu	1/8
	Hulu	1/8
42	<u>S. Sunhult</u>	1
	Vivastås	1/2
43	<u>S. Isaryd</u>	1/2
	Tapparp	1/2
	N. Isaryd	1/2
44	<u>Täckarp</u>	1
	Frinnaryd	1/2
45	<u>N. Sunhult</u>	1
	Källås Ng Säby	1/4
	Lindemålen Säby	1/4
46	<u>Tapparp m. utjord</u>	3/4
	Vivastås	1/2
	Kroxholmen, Lommaryd	1/8

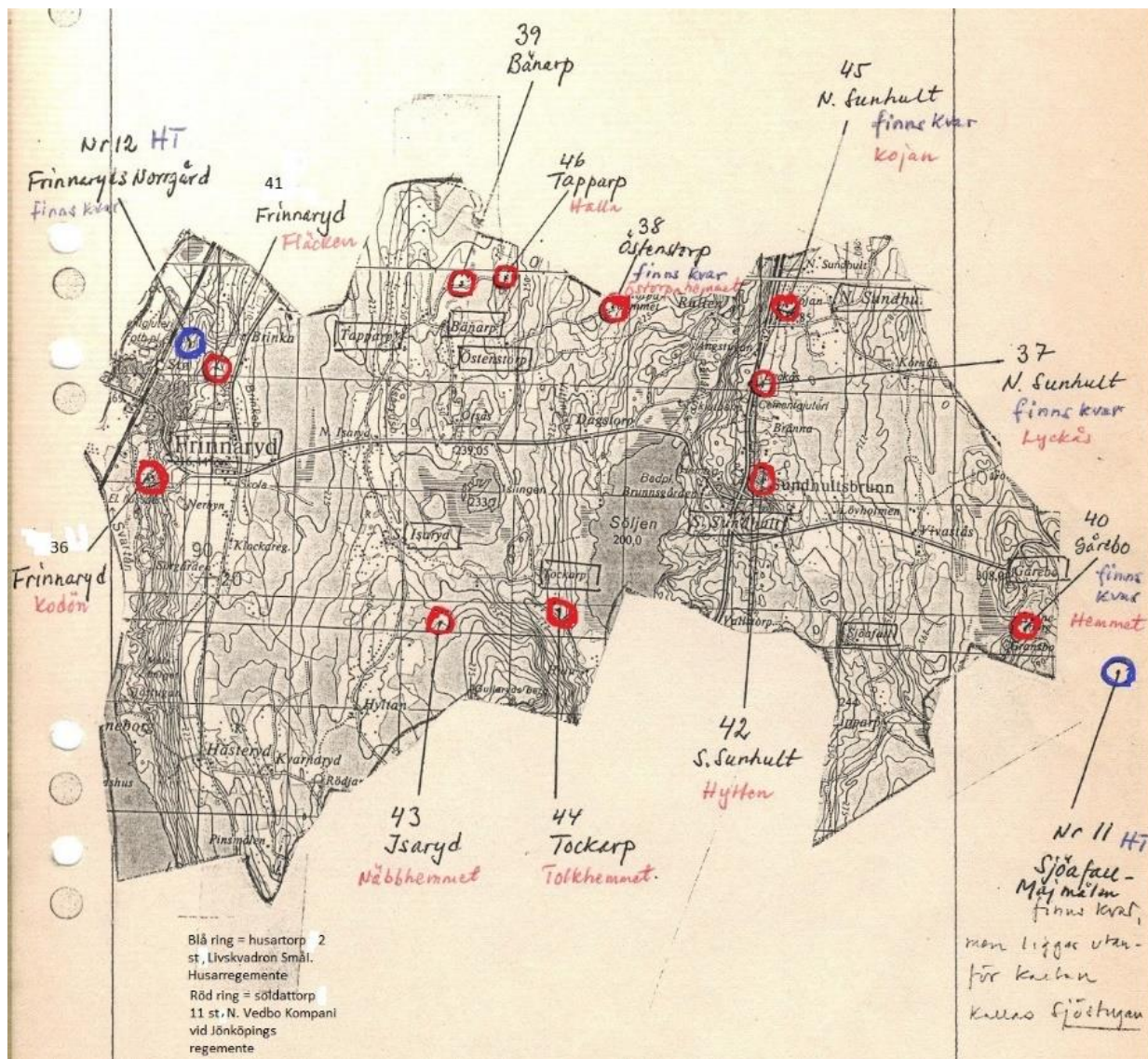
Varje rote skulle sammanlagt ha ett underlag av 1 1/2 mantal. Rotar sammansatta av hemman från olika håll kallades 'strörotar' (t.ex. nr 46)

Samtliga 1693 års knektar hade anställts redan på 1680-talet. De tillhörde andra korpralskapet och var alla pikenerare, alltså beväpnade med pik (ej musketerare beväpnade med musköt).

Soldaternas namn 1693 var följande: för nr 36 Anders Arvidsson, 37 Nils Botolfsson, 38 Jon Larsson, 39 Anders Larsson, 40 Oluf Jonsson, 41 Håkan Jonsson, 42 Oluf Larsson, 43 Anders Person, 44 E. Jonsson, 45 Per Nilsson och 46 Måns Nilsson.

Utdrag ur Generalmönsterrulla 1826, N. Vedbo kompani (Jönk. Landskontor)

<u>Nr</u>	<u>Stamhemman</u>	<u>Soldat</u>	<u>Ålder/civilstånd</u>	
36	Fr. Nedby	Johan Ståhl	36	gift
37	N. Sunhult	anslaget till uofflön	-	-
38	Östenstorp	Johan Odén	31	g
39	Bänarp	Johannes Bärn	43	g
40	Gårebo	Johan Malmström	59	g
41	Fr. Brunnsård	Peter Frid	33	g
42	S. Sunhult	Johannes Snäll	39	g
43	S. Isaryd	Carl Gustaf Rydin	29	g
44	Täckarp	Johannes Smäll	41	g
45	N. Sunhult	Johan Lind	36	g
46	Tapparp	Gustaf Qvist	37	g

Karta över Indelningsverket i Frinnaryd. Blå ring = husartorp, röd ring = soldattorp

Smålands siste indelte husar jubilerar

Korpralen Oskar Wall, Frinnaryd
i sin husaruniform.

Sjuttio år fyller den 22 januari korpralen Oskar Wall, Frinnaryd. Wall som har en 53-årig husartjänst bakom sig kan även till sitt jubileum lägga det att han är Smålands siste indelte husar och tjänar ännu för roten nr 12 Frinnaryds Norrgård samt brukar alljämt sitt husartorp.

Han föddes i Røks församling i Östergötlands län 1879. Fadern var rättare på Kylebergs herrgård och där började också Wall för tjäna sina första slantar som jordbruksarbetare.

Ej fult 17 år gammal inskrevs han som husar vid Smålands husarer i Eksjö och tjänade där tills regementet ombildades år 1927, då han överfördes till Jönköping-Kalmar regemente, numera Norra Smålands regemente.

Wall är trots sin snart 53-åriga tjänstgöring fortfarande i god form och gör regelbundet sina givna möten om 30 dagar årligen.

I läga rytartorpets har hos familjen Wall uppfötts 10 barn, varav 9 ännu lever. Under sådana förhållanden måste det ha kommit till mera arbete för att hålla familjen uppe och Wall tog också anställning som järnvägsarbete för en begynnelselön av 1:50 om dagen. Från denna syssla är han dock numera pensionerad. Vid 50 års ålder erhöll Wall Svärdsmedaljen och för ett par år sedan erhöll han också Wasamedaljen.

Ännu en medalj hade bort utdelas nämligen till husar Walls maka fru Hulda Wall. Då hon med sin

Den arbetsbörda som lades på husarhustrun bestod inte bara i att sköta barn och hem. Hon måste också vara med ute och ibland alldeles ensam sköta lortet. Så skedde exempelvis 1908 då Wall kommanderades ut på remontmöte. Under detta år födde hon också ett barn. Sådant virke var det för dem, som stod bakom smålandsryttarna. Fru Hulda Wall — den sista av de tusenden husarhustrur som onämnda levat ett liv av bragd på småländska rytartorp — är en god representant för sin kår. Hur mycket har inte utträttats av de händerna? Hur mycket vila och vederkvickelse fick rum i detta strävsamma liv? Inte ens nattens få timmar fick ostört sovas. Alltid var det väl någon av de små som tillkallade moderlig omvårdnad. Men det goda samvetet och den gammaldags religiositet färgade arbetsglädjen fick ge den kraft, som den utblivna vilan inte fick skänka.

Om livet på husartorp och på skvadronen har givetvis Wall mycket att förtälja. Han tillhörde ju livskvadronen och den generation som stått under distinktionskorpralen Brafs befäl. Ja, han minns gråt hur Braf efter avslutat möte »gjorde tal», så att tårarna strömmade i åhörarleden i Bredestad, där troppen åtskildes. Och lyckönskningarna strömmade lika stritt som tårarna till förmännen att ha »ett sant befäl — ett sånt befäl».

I. W.-E.

"Siste husaren" 70 år

Pressklipp ur Tranås Tidning 12/4 1949. Den siste husaren Oskar Wall 70 år. Intervjuare: Ingrid Wilderöth – Ericsson. Från Läns museets klipparkiv.

TORP OCH BACKSTUGOR I FRINNARYD

Resultat av en bebyggelseinventering

Artikel av Henry Sjöstrand i *Sockenbladet* 1988
(jubileumsskrift vid föreningens 50-årsjubileum)

När Hubert Johansson, jag och flera andra på 1950-talet började tala om möjligheterna att inventera torpbebyggelsen i Frinnaryds socken, var syftet tvåfaldigt. Dels ville vi naturligtvis inventera och märka ut gammal försvunnen bebyggelse, men dels var avsikten också att försöka väcka liv i Hembygdsföreningen, vars verksamhet då hade legat nere under någon tid. Vi bestämde på ett tidigt stadium att jag skulle sköta forskning och dokumentation och att Hubert skulle åta sig det praktiska arbetet med kopparplåtar och järnrör som behövdes för skyltarna ute i naturen. Något slags formellt beslut fattades 1966, varefter jag kompletterade mitt insamlade arkivmaterial, så att vi kunde påbörja utsättning av skyltar den 8 juli 1967 (soldattorpet Halla under Tapparp var det första torp som märktes ut).

Mitt källmaterial bestod av husförhörslängder i Landsarkivet i Vadstena och i kyrkoarkivet i Frinnaryd, vidare studerade jag vissa skifteskartor och andra handlingar i Lantmäteristyrelsens arkiv och på Lantmäterikontoret i Jönköping, för att pusselbitarna skulle falla på plats. Den äldsta generalstabskartan gav viss hjälp, likaså intervjuer med folk som visste var en del gammal bebyggelse hade legat. När vi började utsättningen förelåg ett stort intresse i socknen och många deltog med liv och lust i torpvandringarna under ett antal sommandagar. Arbetet pågick etappvis fram till den 21 mars 1973, då jag presenterade slutresultatet på Hembygdsföreningens årsmöte. Utförlig beskrivning av torpen och deras sista invånare samt register och karta finns sedan dess i Hembygdsgården. Torpinventeringen finns med i förkortat skick i Sockenboken, men det kanske nu är dags att i tryckt form göra det fullständiga materialet tillgängligt för fler intresserade? Här ska jag i alla händelser bara ge några korta statistiska uppgifter om inventeringens resultat.

Vi markerade totalt 66 försvunna stugor med en tydlig koncentration kring Frinnaryd och Sunhult. På varje stugruin står ett galvaniserat rör med en kopparskylt som berättar om torpets namn och året för rivning eller sista invånarens avflyttning. 4 torpskyltar hade redan utsatts av Sockenallmänningsen och 1 av Tor Öhrfelt personligen (torpet Borgen under Kvarnstad). Detta var naturligtvis en viktig inspirationskälla i mitt fortsatta arbete. Ett tiotal stugor är ej markerade ute i naturen, eftersom deras läge inte kan fastställas exakt. Det rör sig i de fallen t.ex om torp som härstammar från tiden före 1700-talets storskifte och om vissa kortlivade backstugor från 1800-talet. Detta betyder att inventeringen omfattar omkring 80 försvunna byggnader, och om man räknar med ett 25-tal idag kvarstående torp och stugor innebär det att i Frinnaryds socken har funnits drygt 100 bostäder av kategorin torp och backstugor på en befolkning av omkring 800 personer vid 1800-talets slut. År 1800 var antalet stugor av den här typen bara omkring 30, och de flesta tillkom sedan före 1850 som följd av den kraftiga befolkningsökningen och den därav betingade nyodlingen, hemmansklyvningen och proletariseringen av landsbygden. Flertalet stugor i Frinnaryd blev öde årtiondet före eller efter sekelskiftet 1900, men enstaka ägde bestånd fram till 1940 eller senare. Gungsan

under Nedbyn revs t.ex. först 1960. Jag har kunnat urskilja fem olika typer av bostäder i materialet:

- A. Soldattorp och husartorp, 13 st.
- B. Dagsverkstorp, ett tiotal
- C. Förpantningslägenheter, 2 st.
- D. Backstugor, av vilka flera ursprungligen är s.k. gratialiststugor, där pensionerade soldater slog sig ner. Ca 40 st.
- E. Övrig bebyggelse. Ett fåtal byggnader som har samband med Järnvägen och dubbelspårsbygget mm.

Av idag kvarstående torp och backstugor kan vi nämna de två ursprungliga husartorpen, Vallatorpet under Frinnaryds Norrgård och Sjöstugan under Majmålen samt fem soldattorp (Kungl. Jönköpings regemente) Östorpahemmet, Lyckås och Kojan under N. Sunhult och Hemmet/Frineborg under Gårdebo och Kodön under Frinnaryds Nedby (endast lagården står kvar). Gamla dagsverkstorp/jordtorp är t.ex. Målaberget och Sjöstugan under Hästeryd, Pinsmålen och Rödjan under Kvarnstad och Vinkan under Hyltan. Trottamålen räknades från början som ett kronatorp, vilket liksom flera av de förut nämnda så småningom blev självständiga jordbruksenheter. Mer eller mindre förändrade backstugor t. ex. Anderstorp (Örsås), Västanå (Tockarp), Vallstorp (S. Sunhult), Lilla Sunhult, Sjöbo (Majmålen), Källås (i Frinnaryds samhälle) och Brunnstorp (Sörgården).

Jag skrev 1967 efter den första etappen: ”Det är vår förhoppning att inventeringen, när den blir färdig, skall ge en riktig och fullständig bild av bebyggelsestrukturen i Frinnaryd under 1800-talet och det tidiga 1900-talet, och det är samtidigt vår förhoppning att minnesplåtarna skall påminna oss om de människor som i en svunnen tid, ofta under svåra och torftiga förhållanden, levde och verkade i stugorna.” De här orden kan gälla än idag. Vi får inte idyllisera torpinnevånarnas liv och levnadsvillkor för mycket; det kan ligga nära till hands, när vi vandrar i den sköna naturen kring stugruinerna. Kanske är det förresten dags att vi nu efter femton år tar ett krafttag mot förbuskningen vid torpskyltarna. Det är glädjande att Frinnaryds IF har tagit fasta på de gamla torpmiljöerna i motionsloppet ’Torparelunken’ som ju passerar flera gamla torpruiner.

Vi avslutar den här översikten med en botanisering bland de nu försvunna torpen och backstugorna. Torpet Vispan under Prästgården ger oss en god uppfattning om boendemiljön. Där fanns det 1838 en ”stugubyggnad med stuga och ett litet kök samt förstuga, gammal och i svagt skick under näver-, halm- och torvtak samt något suf (vass) å ena ändan av stugan”. Här bodde det kanske 10 – 12 personer. Till torpet hörde det en bod, en loge, ett svinhus och en brunn.

I soldattorpet Fläcken under Brunnsgården utbröt pesten 1710 och den skonade inte många människor i omgivningen. Det påminner oss om det ständiga hot som äldre tiders människor levde under när det gäller sjukdomar och epidemier. I Snickarehemmet (Sörgården) levde man till stor del på den fisk som man kunde fånga i Svartån och där bodde Kristin i Snickarehemmet utan alla moderna bekvämligheter ända till sin bortgång 1939-40. Jag har själv en svag minnesbild av henne.

I Kultorp under Prästgården bodde den originelle ’Mässe i Kula’ som till en del levde på att bränna tjära nere i Prästgårdsskogen. Strax intill låg Karlstorp, också det en backstuga under Prästgården, där innehavaren skulle göra dagsverken för stugan och årligen leverera 2 kappar

enbär och 2 kannor kröson (se vidare *Från Svartebro till Socknamon* där kontraktet är återgivet).

Evangelisten Malms stuga (f.d. soldattorpet Näbbhemmet under S. Isaryd) har blivit kulturbyggnad i Ralingsås. Knölen under Östenstorp hade lång tid inhyst Nöjds skomakeriverkstad, förutom att det var bostad för en barnrik familj. Sist bodde där Oskar Fält med hustrun Agnes och åtta barn. I den lilla stugan i Gungsan under Nerbyn hade det redan på 1860-talet varit handelsbod, hur nu detta hade varit möjligt på det minimala utrymmet.. Anspråken var nog inte så stora.

I Lilla Sunhult, som ännu finns kvar, inrymdes Synylta krog i äldre tid och Täppan (Majmålen) tjänstgjorde en tid som skollokal för östra skolroten. I Socknamon låg det en stuga som hette Karlsberg, där kommunen inhyste förre kronolänsmannen Söderberg som råkat i svårigheter på grund av sjukdom. Han och hans familj framlevde där sina återstående dagar i yttersta armod. Döttrarna avled först ett stycke in på 1900-talet.

Emigrationen slog hårt ute i de små stugorna. Det ser man exempel på i backstugan Sörhemmet (S. Isaryd) som tömdes på människor 1854. Det var de första Amerikaemigranterna från Frinnaryds socken.

Till slut återger jag här delar av ett kontrakt från 1842 mellan jordägarna i Majmålen och brukarna av torpet Mostugan, vilket väl belyser levnadsvillkoren under mitten av 1800-talet. ”Undertecknade, jordegare till $\frac{1}{4}$ mantal kronoskatte rusthåll Majmålen i Frinnaryds socken upplåta torpet Mostugan under nämnde hemman till brukaren Johan Pettersson i Blekinge och dess hustru Stina Jonsdotter att nyttja, bruka och begagna i begges lifstid mot följande villkor:

- 1** Torpet emottages och tillträdes den 14 nästkommande Mars 1843 i det skick det då befinnes och afträdes den 14 mars efter den sist lefvande av Johan eller Stinas död, utan vidare uppsägelse.
- 2** Wid tillträdet erligger Johan Pettersson och Stina Jonsdotter kontant sexhundrasextiosex riksdaler/ 666 Rd, 32 sh rgs/ till jordegarna, som räntefritt innehafves af oss under Johans och Stinas lifstid.
- 3** Sommarbete till en ko erhåller arrendatorerne i den s.k. enhagen och äfvenledes till tre får ibland jordegarens, hvarförutan de erhålla löfbrott till tio tjog kärfvar efter utsyning på den hemmansdel som tillhör mig, Johannes Axelsson, då buskarne afrödjes.
- 4** Till torpets bruk erhållas nödige dragare vid gården och ersättning af 3 karl- och fyra qvinsdagsverken om året då mat vid gården erhålles.
- 5** I hvars hand Majmålen än må komma, eger detta kontrakt bestånd; egandes fördenskull Johan Pettersson och Stina Jonsdotter till sin säkerhet om de så för godt finna utan vårt vidare hörande söka och taga laga inteckning för förutnämnde summa 666 Rd 32 sh rgs, likväl på egen bekostnad.

Kontraktet är sedan i vederbörlig ordning underskrivet av kontrahenterna Johannes Axelsson och Anders Nilsson (jordägare) samt Johan Pettersson och Stina Jonsdotter (förpantningsägare i torpet Mostugan).

Reportage i Tranås Tidning från 27 mars 1973, då inventeringen presenterades vid årsmötet i Hembygdsgården

Artikel från Tranås Tidning den 22 mars 1973

Torpinventering i Frinnaryd klar 65 torp finns inprickade på karta

Lektor Henry Sjöstrand, Motala, som svarat för torpinventeringen, och hembygdsgårdens ordförande Olle Lindkvist vid den stora karta, där samtliga torp finns inprickade.

Frinnaryds hembygdsgård hade på onsdagskvällen årsöte i Hembygdsgården, Sunhult. Torpinventeringen inom Frinnaryds socken är nu slutförd. Lektor Henry Sjöstrand, Motala, redogjorde och be-

rättade på årsmötet om det mycket omfattande arbete som gjorts för att utforska de 65 torpen, var de varit belägna och vilka människor som sist bebott dem. Minnesskyltar har satts upp där torpen en gång varit belägna och en karta med samtliga torp inprickade har upprättats och finns nu i hembygdsgården.

Lektor Sjöstrand, bördig från Frinnaryd, påbörjade detta arbete 1966 och har till stor del hämtat uppgifterna från landsarkivet i Vadstena. En del uppgifter har man även fått genom personliga intervjuer i socknen.

Hembygdsgårdens ordförande Olle Lindkvist tackade lektor Sjöstrand för det mycket oegennyttiga arbete han gjort för sin hemsöcken och dess hembygdsgård.

I övrigt har föreningen under året uppfört en gärdsgård vid hembygdsgården, en del reparationer har utförts av medlemmarna, sommarfest anordnades för första gången på många år och gav ett netto på ca 1000 kr. Vidare har man haft julmarknad och paketauktion. Men hembygdsgården är långt ifrån färdig ännu, man vill röja och försköna hembygdsparken och skaffa en ladugård att samla hantverks- och lanbruksredskap i.

En del förbättringar på golven i hembygdsgården måste göras, Birger Samuelsson fick i uppgift att kalla samman medlemmarna till arbetskvällar. Vatten- och avloppsfrågan diskuterades, föreningen har planer på att så småningom installera VA, men det är ett kostsamt projekt. Sommarfest skall anordnas i augusti i likhet med förra året.

Styrelsen består av Olle Lindkvist, ordf., Birger Samuelsson v ordf., Gillis Hermansson kassör, Erik Ahrnfeldt sekr, Vera Gustavsson v sekr, Nils Johansson, Elisabeth Ganestål, John-Erik Göransson, Lennart Johansson och Hubert Johansson. Till

Som avslutning bifogar jag här tre referat av torpvandringar eller snarare kulturvandringar som jag ledde i Frinnaryd från slutet av 1990-talet fram till 2006. Totalt var det fråga om ett tiotal sådana tillfällen. Deltagarna var många och intresset för de gamla bostäderna och kulturmiljöerna var alltid glädjande stort. De tre följande artiklarna har tidigare förekommit i *Sockenbladet*.

Torpvandring 5 juni 2004

På Världsmiljödagen den 5 juni samlades ett femtontal intresserade från Hembygdsföreningen vid Frinnaryds kyrka. Det var dags för den traditionella torpvandringen som alltid genomförs i månadsskiftet maj – juni. Också i år var det strålande försommarväder, en lovande förutsättning för dagens aktiviteter.

Henry Sjöstrand som sedan ett antal år leder dessa torpvandringar, eller kanske snarare natur- och kulturvandringar med utgångspunkt från några torpruiner, orienterade först om den omgivande miljön i kyrkbyn: prästgården, laga skiftet 1838 och kyrkobyggnadens historia, gamla bygatans läge mm. Prästgårdens ekonomibyggnader låg i äldre tid där kyrkans parkering nu är belägen. Utsikten över Svartådalen beundrades också, den som författaren O.P. Sturzenbecker så lyriskt beskrev redan i mitten av 1800-talet! Inga större förändringar har ägt rum idag, men man kan kanske på dalkanterna skönja en viss beskogning. Detta är således fortfarande, för att använda Elin Wägners terminologi, ett stycke av vår Herres ljusa Småland.

Henry kom också in på pesten 1710 – 1711 som skördade ett stort antal offer just i Frinnaryds kyrkby.

Dagens torpvandring hade som mål Dagstorp och Tockarp. Öster om Dagstorp vid den gamla vägsträckningen låg fram till 1907 backstugan Hagstugan som hade tillkommit i början av 1800-talet i samband med den stora expansionen när det gäller denna typ av bebyggelse. Häckspirea som är en mycket uthållig växt minner ännu om att det har funnits mänsklig odling på platsen. Sista invånare här var Kristina Sofia Adén f. 1826 i V. Ryd; hon kallades Madam Adén enligt uppgift från Paulus Göransson som mindes henne väl från den tid då han gick till skolan i Sunhult kring förra sekelskiftet. Gamla häradsvägen Frinnaryd – Sunhult byggdes om 1927 – 28 men den gamla vägbanken är fullt synlig på många ställen och en vägsten som markerade slutet på Tockarps vägstycke är ännu fullt synlig strax intill nya landsvägen just öster om Dagstorp. Tidigare växte här också fältgentiana som är typisk för det äldre beteslandskapet.

Vi besökte sedan backstugan Källevik under Dagstorps säteri. Stugan tycks ha tillkommit omkring 1840 och innehavaren skulle för stugan göra tio årsdagsverken. Sista invånare var här Carl Johan Pettersson f. 1842 och h. h. Hedda Stjärna f. 1843. Pettersson avled 1920 varefter stugan revs. Fram till 1875 beboddes Källevik av gratialisten Johan Smäll (f. 1784). Han hade varit soldat för Tockarp innan han pensionerades. Stugruinen finns fortfarande kvar men utsikten mot Söljen är numera skydd av en skogsdunge.

Innan vi begav oss västerut mot Tockarp berättade Henry Sjöstrand om en annan stuga som legat högst uppe i backen väster om Dagstorp på Sörgårdens mark. Den hette Dagsbo och figurerade i den s.k. Dagstorpsskandalen 1816–17. Historien finns återgiven i sockenboken ”Från Svartebro till Socknamon” och ger god inblick i det tidiga 1800-talets värdenormer och den tidens ungdomsnöjen.

I Tockarp mötte markägaren Erik Isaksson upp och vid soldattorpet Tolkhemmet kunde vi njuta i rikt mått av lövängar och leende natur på sluttningen ner mot Söljen. Siste invånare här var soldaten Anders Petter Tolk f. 1831 och död i Tolkhemmet 1914; hustrun hette Karolina Kristina och kallades allmänt för Tolkastina. Hon avled på Frinnaryds ålderdomshem och finns med på Oskar Jaréns gripande interiörbild från omkring 1915 (se Jarénboken).

Vid Tolkhemmet informerades deltagarna i torpvandringen något om geologi och flora i trakten. Den s.k. Almesåkraformationen, bestående av kvartsitsandsten och diabas bl.a., har här en av sina nordliga utlöpare. Berggrunden gör att floran blir artrik i den yppiga lundvegetationen. Ädla lövträd och i markskiktet skogsbingel *Mercurialis perennis* är karakteristiskt för denna bördiga mark. Skogsbingeln finns numera återgiven också på de svenska hundralapparna tillsammans med Carl von Linné.

Kaffet intogs i en synnerligen vacker miljö vid Västanå, väster om Tockarp – en väl hävdad betesmark med inslag av stora enar och med typisk markflora. Henry berättade vidare om Tockarpsgårdarnas historia och med hjälp av Erik Isaksson återgav han också ägarlängden för Tockarps Sörgård. Norrgården var till 1917 statsegendom (hovslagarboställe vid Smålands Husarregemente) och Sörgården har ägts av samma släkt sedan mitten av 1800-talet.

Alldeles väster om Västanå låg ruinen efter backstugan Bruselund. Tillkomsttid omkring 1835 och bebott av skraddaren Johannes Johansson Brus, död 1870. Bruselund har tillsammans med ett stort antal småstugor en plats i ortens emigrationshistoria. När Brus hade avlidit för den yngre generationen i backstugan till Amerika. Det betydde sju personer inalles: man, hustru och fem barn. Sista invånare i Bruselund, som 1871 tycks ha bytt namn till Fridhem, var Johannes Pettersson f. 1812 och hans hustru Clara Johansdotter f. 1823. Clara avled 1897 och mannen 1902 i Isaryd. Stugan tycks ha övergivits och rivits strax efter 1897.

Bruselund/Fridhem blev sista anhalten på dagens torpvandring och vi som deltog bestämde att träffas nästa år igen vid övergången mellan vår och försommar. Målet för nästa vandring blir då antingen Isaryd med omnejd eller återstående torpruiner i Frinnaryds by.

Torpvandring i gammal kulturbygd i juni 2005.

Den 4 juni var det åter dags för torpvandring i Frinnaryd. Vi samlades ett tiotal intresserade vid Frinnaryds kyrka som det är brukligt. Vädret såg kanske inte så lovande ut till en början – regnet hängde med andra ord i luften – men det blev bättre och bättre och vi kunde genomföra vandringen, som förstås delvis skedde med bil eftersom avstånden är rättså långa, precis som det var planerat. Bland deltagarna hade vi glädjen att se också ett par av ägarna till de marker som vandringen omfattade, nämligen Prästgården, Nerbyn, Sörgården och Klockaregården. Detta var stimulerande och gav möjlighet till ökat utbyte av kunskaper och synpunkter.

Jag orienterade först kortfattat om miljön i Frinnaryds kyrkby, både före och efter 1830-talets laga skifte. Decennierna kring 1800-talets mitt var, kan man säga, en brytningstid i bygdens liv och samtidigt en mycket expansiv period i olika avseenden. Den obligatoriska folkundervisningen startade i Frinnaryd på 1840-talet i Sockenstugan från 1838 (den nuvarande gamla lärarbostaden), laga skiftet innebar utflyttning av ett flertal gårdar i den stora byn på 7 hela mantal, den sammangyttrade byn splittrades alltså med bl.a. förlorade täta grannkontakter som följd, och den nya 15 alnar breda bygatan lades ut snörrätt både åt norr och söder, kyrkan byggdes om och utvidgades 1857 – 58 samt försågs med orgelverk och sist men inte minst: järnvägen började planeras nere i ådalen, ett stationssamhälle växte så småningom upp och allt detta sammantaget innebar en genomgripande omvälvning i det gamla bondesamhället.

För att deltagarna skulle få den rätta bakgrunden inför dagens kulturvandring berättade jag också i sammandrag om den torpinventering som genomfördes 1966 – 1973 och som jag redovisade på Hembygdsföreningens årsmöte det sistnämnda året. Självklart kunde jag inte låta bli att orientera också något om odlingshistorien i Frinnaryds by och om det rätt stora järnåldersgravfält som är beläget ett stycke sydväst om kyrkan. Det öppna odlingslandskapet med kyrkan i centrum har tackochlov behållit sin gamla karaktär och utsikten över Svartådalen är storslagen.

Första torpruin som besöktes blev Brunnsgårdens soldattorp (nu på Norrgårdens marker) som förr alltid kallades Fläcken. Torpet hade nr 41 vid N. Vedbo kompani och Jönköpings regemente. Strax intill rinner Brinkebäck utför brinkarna ner mot Svartån – en rik naturmiljö som dokumenterats fotografiskt för snart 100 år sedan av bygdefotografen Oskar Jarén. I Frinnaryd fanns det under Indelningsverkets tid (till 1901 i princip) 11 soldattorp. Soldaterna tjänstgjorde vid Jönköpings regemente. Frinnarydssoldaterna var i början pikenerare, således försedda med lansar och inte försedda med skjutvapen som musketerarna, vilka också utgjorde en del av regementet. Härtill kom i Frinnaryds socken också två husartorp (Norrgården och Majmålen). Ryttarna gjorde tjänst vid Smålands husarregemente och dess föregångare, de gjorde i regel sina möten på Ränneslätt.

Låt oss återvända till Fläcken; det var bebott till 1879, siste soldaten hette Adam Blad och var född i Frinnaryd 1813. Blad har faktiskt fortfarande ättlingar kvar i Frinnaryd ännu idag 2005. Blads hustru hette Maja Persdotter och var född 1813. En av makarna Blads söner, Frans August Ström, blev den siste soldaten som tjänade för Nedbyns soldattorp. Soldaten Petter Frid (död 1861), som före Blad tjänade för Brunnsgårdssoldaterna, byggde sig en liten stuga benämnd Fridhem strax intill torpet, när han blev gratialist (pensionär) på 1840-talet. Samma stuga beboddes även i sinom tid av avskedade soldaten Blad.

På väg ner till husartorpet passerade vi så ett järnåldersröse bestående av en rund stensättning med en stor centralsten. Kanske är det här fråga om ett gravröse över en storman/storbonde från trakten?

Wallatorpet eller Norrgårdens husartorp är bevarat i stort sett i det skick det hade i början av förra seklet (Smålands husarregemente, Livskvadron nr 12). Medan vi beundrade utsikten över Svartån och den fagra dalslutningen upp mot byn, berättade jag utförligt om den siste husaren Oskar Wall (1879 – 1957) som faktiskt var Smålands siste tjänstgörande indelte husar. Efter regementets nedläggning 1927 fick Wall fortsätta att göra sina möten på I 12 i Eksjö genom något slags specialarrangemang. Han fick så till slut friköpa sitt torp år 1951. Ett

särskilt omnämmande måste husarhustrun Hulda få i detta sammanhang. Hon födde tio barn och fick slita hårt för familjen och för brödfödan inte minst under de perioder då Wall gjorde sina möten eller arbetade på järnvägen. I en artikel i Tranås-Posten från 1949 i anledning av husaren Walls 70-årsdag hyllas egentligen Hulda Wall minst lika mycket som sin make.

Husartorpet drabbades hårt av pesten 1710 – 1711. Om detta har jag skrivit utförligt i boken *Från Svartebro till Socknamon* (sid. 152 – 54). Det första dödsfallet i socknen inträffade just i husartorpet. Det hände 24/11 1710, då Margareta Jonsdotter avled efter ett par dagars sjukdom. Sammanlagt krävde pesten 8 människors liv i det lilla torpet på ett par veckor. I hela socknen avled totalt 70 personer i pesten. Som jag antytt tidigare beundrade vi utsikten över järnvägen och Svartådalen. Numera är sikten inte lika fri som för hundra år sedan, men maderna är öppna och de rullstensåsar som återstår av det väldiga isälvsfältet är beväxta med glesa tallar och i markskiktet av t.ex. backsippor på våren. Att få se blommande backsippor, eller oxöra som är det lokala namnet, kan räknas som en verklig skönhetsupplevelse.

Före den välbehövliga kaffepausen gjorde vi ett kort besök vid de s.k. domarringar från järnåldern som är belägna på Frinnaryds Nerbys mark vid Vattenverket i Frinnaryds tätort. Det är fråga om tre formationer som är placerade i väldränerat läge uppe på sandkullar och åsar som tillhör det s.k. Svartåfältet. Läget antyder att det här rör sig om enstaka gravplatser eller offerplatser och inte några domarringar i egentlig mening.

Så kunde vi avnjuta vårt kaffe med tilltugg i angenäm miljö och behaglig värme i den flygelbyggnad som tillhör Prästgårdens före detta arrendatorsbostad. Båda byggnaderna uppfördes, vad jag förstår, 1907 av dåvarande kyrkoherden Wistrand. Vi kunde också studera en inramad pennteckning över kyrkbyn sedd från söder. Teckningen är av god kvalité och utförd 1901, troligen av Gustav Carlsson från Råsa; den sätter fantasin i rörelse när det gäller byggnadsbeståndet i byn vid förrförra sekelskiftet. Frinnaryds vad och byns utseende före 1837 samtalade vi också om under kaffepausen.

Holmen under Nerbyn var nästa anhalt. Stugan låg mittemellan kyrkbyn och Nerbyn strax intill nya bygatan. Den lär ha tillkommit kring 1820 och beboddes 1838 av Inge Persson född 1783. 1839 – 77 var stugan bebodd av Petronella Kjörkander f. 1793. När gumman Petronella avled 1877 revs eller brändes stugan ner, men Ulla Gustavsson i Nerbyn mindes ännu på 1990-talet att man i hennes barndom talade om P.K. som tydligen var en originell person.

Sista torpskylt som vi besökte för dagen var den som minner om stugorna Åkerslund och Lilla Vispan, båda under Sörgården. Skylden återfinns vid vägkanten strax väster om Klockaregården. Åkerslund var bebott till 1890, sist av Matilda Dahl med familj, Lilla Vispan hade som sista invånare Stina Jonsdotter f. 1768. Torpet tycks ha övergetts 1849.

Avslutningsvis berättade jag så med hjälp av Harald Runnestad något om gamla vägen mot Hästeryd, om mangårdsbyggnaderna från 1840 vid den nya bygatan, om geologi och flora i trakten – floran är rik och marken bördig beroende på att underlaget, den s.k.

Almesåkraformationen, består av lagrade bergarter med kalkinnehåll – och om de båda stugorna i Brunnstorp, under Sörgården i äldre tid. Den södra byggnaden byggdes kring 1850 med brutet takfall och var under 1900-talet under lång tid bebodd av professor Carl Hallendorff och hans familj. Vidare nämnde jag torpet Snärjan u. Klockaregården som låg nere i skogskanten vid den förutvarande Snärjalyckan. Snärjan kanske kommer att utgöra utgångspunkt för nästa års torpvandring tillsammans med ett par torpruiner i Hästeryd och

Isaryd. Det intresse som under många år visats för dessa kombinerade natur- och kulturvandringar gläder mig naturligtvis mycket, och jag är nästan säker på att vi kommer att fortsätta med dem i någon form också under de kommande åren. Alltså, välkomna på torpvandring även 2006!

Torpvandring i Hästeryd och Isaryd 2006.

Trots hotande regntunga skyar tidigt på förmiddagen den 20 maj samlades vi ett tjugotal personer vid Frinnaryds kyrka för att delta i årets torpvandring. Vädret blev strax bättre och bland deltagarna märktes ett par äldre minnesgoda frinnarydsbor och flera representanter för ägarfamiljerna i Isaryd där turen så småningom avslutades. Henry Sjöstrand som nu guidade för åttonde gången hälsade välkommen och orienterade om dagens förutsättningar samt om den värdefulla kulturmiljön kring Frinnaryds kyrka; den är rätt så unik eftersom så lite har förändrats i odlingsbild och bebyggelse under det senaste seklet.

Första anhalt var Målaberget, kvarvarande dagsverkstorp under Hästeryds säteri som brukades som torp ända fram till mitten av 1900-talet. Siste torparen Arvid Karlsson var välkänd i bygden. Strax intill låg också stugorna Fallet, Målabergsstugan och Vråa, för längesedan rivna. Vråa var liksom Målaberget dagsverkstorp under Hästeryd. Henry berättade vidare om Hästeryds säteri som på senare år återgått i Bondeättens ägo efter ett uppehåll på 150 år. Tyvärr förfaller manbyggnad och park, men stora delar av de undersköna ängarna hålls ännu öppna. Naturen är storslagen ner mot Ralången och floran är rik – inte minst nu på våren – tack vare den kalkhaltiga berggrunden. Där hittar man t.ex. bingel, blåsippan i mängd, nunneört, vårlök, skogstry, tandrot, berberis, backsippa, hässleklocka, vätteros och mycket annat intressant. Patron Dahlströms oxelallé från sent 1800-tal har skadats av stormen Gudrun men kommer glädjande nog att återplanteras inom kort.

Vid Idebo och den s.k. Idekällan på väg ner i branten mot sjön gjordes nästa stopp. Vi piggade upp oss med kaffe och matsäck varefter Henry orienterade om backstugan som bebotts av familjen Dahl till sekelskiftet 1900. Skorstensruin, källare och vattenkälla är ännu skönjbara. Här fick vi också höra göken, till all lycka västergök som ju är bästergök, men vi upplevde även en del fågelsång av annat slag. Henry och andra deltagare hade också en del egna minnen från det näraliggande Sjöstugan där Elin och Josef Gustafsson bedrev småbruk vid mitten av förra seklet.

Efter kafferasten fortsatte vi så till Norra Isaryd. Jonstorp var en liten stuga som ägde bestånd till 1873. Inga lämningar återstår idag. Stugan låg inte långt från det förhistoriska gravfältet i Isaryd; detta har idag röjts på ett föredömligt sätt. Jonstorps siste invånare hette Göran Petter Johansson och var född 1822.

Ett stycke söder om Södra Isaryd – som f.ö. har en intressant bybebyggelse och ägobild, byn har nämligen inte genomgått något laga skifte – låg backstugan Sörhemmet; härifrån emigrerade de första frinnarydsborna till Amerika år 1854. Vi funderade en hel del över dessa människors förmodligen strapatsrika färd till andra sidan Atlanten och över deras fortsatta okända öden.

Andra nu försvunna stugor som berördes här var vidare soldattorpet Näbbhemmet, bortflyttat 1903 någon kilometer norrut av den i bygden kände evangelisten Emil Malm, Svenstorp och

Pettersborg, alla under S.Isaryd. Körsbärsträd i full blom överallt och en milsvid utsikt mot norr gladdde oss alla och gjorde dagen riktigt minnesvärd.

Guiden tackade för sällskap på dagens kulturvandring genom den fagra hembygden och önskade väl mött nästa år. Då blir det kanske en blomstervandring eftersom det år 2007 är Linnéjubileum.

Henry Sjöstrand avtackades till slut med två utsökt smakliga ostkakor hemstade i Södra Isaryd.

Till slut några foton från själva torpinventeringsarbetet och från ett par av de torp- och backstugumiljöer vi har dokumenterat i Frinnaryd och annorstädes.

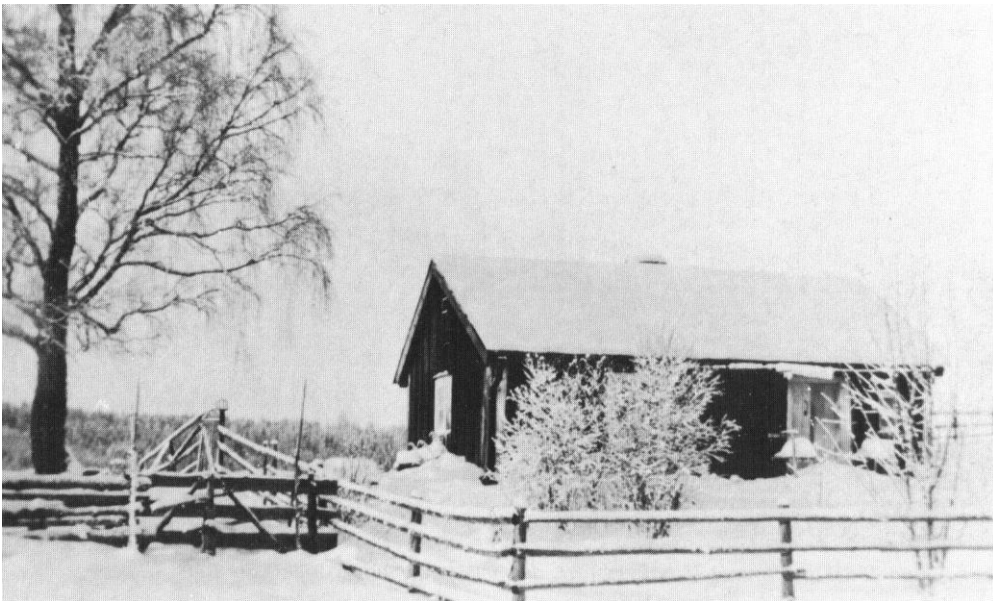
Vallatorpet, Norrgårdens husartorp i renoverat skick, 1990-talet

Skyltutsättning 1967 vid Bänarps soldattorp. På fotot fr.v. Tor Öhrfelt, Gunnar Gustavsson, Erik Arnfelt, Paulus Göransson och Sanfred Hansson

Paulus Göransson vid soldattorpet Halla sommaren 1967

Torpet Fiskarehemmet/Backa under Frinnaryds Prästgård. Foto Oskar Jarén 1915.

Torpet Sjöstugan (finns kvar idag) under Hästeryd. På bilden Anna Charlotta Andersdotter Ehn och hennes dotter Signe Ehn. Foto Oskar Jarén ca 1915.

Backstugan Nyhem under N. Sunhults Norrgård. På trappan Lovisa Petersdotter, död 1920.

Målarns mormor vid sin stuga i Ydre. Målarn var Karl Reinhold Svensson, välkänd frinnarydsbo. Foto Oskar Jarén omkring 1915.

Innehåll

	Sid.
Torpinventeringen i 6 etapper, med utförlig beskrivning	5
Ej lokaliserade bostäder	30
Övrig ej markerad bebyggelse	31
Torpförteckning i nummerordning	32
Torpkarta	33
Torpförteckning i alfabetisk ordning	34
Torpförteckning efter byar och hemman	35
Indelningsverket i Frinnaryd, med karta	38
Siste husaren Oskar Wall 70 år	43
Sammanfattande artikel i <i>Sockenbladet</i> 1988	44
Reportage i <i>Tranås Tidning</i> mars 1973	47
Referat av tre genomförda torpvandringar 2004 – 2006	48
Avslutande bildsvit	53

Följande böcker rekommenderas till läsning när det gäller bebyggelse och befolkning i Frinnaryds socken:

Henry Sjöstrand, *Från Svartebro till Socknamon. Om Frinnaryds socken i Småland* (1980)

Henry Sjöstrand, *Frinnaryd i Småland. Bygdefotografen Oskar Jaréns värld* (1983)

Henry Sjöstrand, *Nordsmåländska bilder* (2014)

Se också omfattande information på Frinnaryds Hembygdsförenings hemsida och ett flertal artiklar i föreningens årsskrift *Sockenbladet* (ISSN 1651-1468).

Författaren till den här skriften utförde 1964 – 1973 på uppdrag av Frinnaryds Hembygdsförening en inventering av försvunnen torp- och backstugubebyggelse i socknen. Resultatet redovisades vid årsmötet 1973 tillsammans med skriftlig rapport och karta som sedan dess finns tillgängliga i Hembygdsgården. Här presenteras nu rapporten tryckt, i utvidgad och digitaliserad form, tillsammans med tillägg av olika slag, bl.a. en fullständig översikt av Indelningsverket i Frinnaryd, tidigare av författaren publicerade artiklar i samma ämne, referat av några kulturvandringar som författaren har lett genom åren, ny bebyggelsekarta, belysande foton och pressklipp.

Förhoppningen är att framställningen skall ge en riktig och fullständig bild av bebyggelsestrukturen i Frinnaryds socken under framförallt 1800-talet och det tidiga 1900-talet, men det känns också angeläget att de utplacerade minnesskyltarna tillsammans med denna beskrivning i tryckt form skall påminna oss om de människor som i en svunnen tid, ofta under svåra och torftiga förhållanden, levde och verkade i de nu försvunna stugorna.

ISBN 978-91-637-9118-5